

LEADER ĮGYVENDINIMO APŽVALGA
Patirtis, pamokos, perspektyvos

LEADER IMPLEMENTATION REVIEW
Experience, lessons, perspectives

Programos LEADER ir
žemdirbių mokymo
metodikos centras

Centre for LEADER Programme
and Agricultural
Training Methodology

LEADER ĮGYVENDINIMO APŽVALGA

Patirtis, pamokos, perspektyvos

LEADER IMPLEMENTATION REVIEW

Experience, lessons, perspectives

Vilnius, 2008

TURINYS

<i>LEADER</i> iniciatyva ir veiklos principai.....	4
Vietos veiklos grupės sandara ir veikla.....	10
<i>LEADER+</i> įgyvendinimas Lietuvoje 2004–2006 metais.....	18
<i>LEADER</i> metodo įgyvendinimas Lietuvoje 2007–2013 metais.....	42
Paramos dydis ir jos skirstymo metodika 2007–2013 metais.....	62
Lietuvos vietos veiklos grupių tinklas.....	68
Informacija apie <i>LEADER</i> įgyvendinimą Lietuvoje ir Europos Sąjungoje.....	70
Kontaktai dėl <i>LEADER</i> įgyvendinimo.....	72

TABLE OF CONTENTS

<i>LEADER</i> initiative and activity principles.....	4
Local Action Group, composition and activities.....	10
<i>LEADER+</i> implementation in Lithuania in 2004–2006.....	18
<i>LEADER</i> method implementation in Lithuania in 2007–2013.....	42
Level of Support and its Allocation Methodology in 2007–2013.....	62
Lithuanian Local Action Group Network.....	68
Information on <i>LEADER</i> implementation in Lithuania and in the European Union.....	70
Contacts regarding <i>LEADER</i> implementation	72

LEADER INICIATYVA IR VEIKLOS PRINCIPAI

Lietuvoje, kaip ir kitose naujosiose Europos Sąjungos (toliau – ES) šalyse, gyvenimo kokybė kaimo vietovėse gerokai skiriasi nuo miesto. Netolygiai išvystyta kaimo infrastruktūra, menka darbo ir paslaugų pasiūla, mažesnės gyventojų pajamos, nepakankama kaimo gyventojų kvalifikacija lemia blogesnę kaimo žmonių gyvenimo kokybę, mažina kaimo patrauklumą kurtis jaunoms šeimoms, steigti naujiems verslams. ES šalių patirtis rodo, kad šioms problemoms spręsti vien nacionalinės ir vietos valdžios pastangų ir finansavimo nepakanka, būtina imtis naujų priemonių kaimo gerovei kelti.

1980-aisiais senųjų ES šalių kaimo vietovės išgyveno tas pačias problemas, kaip ir dabartinė Lietuva – didelis atotrūkis tarp miesto ir kaimo, gyventojų migracija į miestus, lėmusi kaimo gyventojų senėjimą ir kaimų nykimą – vertė ieškoti naujų sprendimo būdų. 1991 metais Europos Komisija paskelbė LEADER (skaityti – „Lyder“) iniciatyvą, kuria buvo siekiama į kaimo plėtros procesą įtraukti visus kaimo gerovės kėlimu suinteresuotus partnerius: vietos valdžią ir politikus, kaimo verslininkus, ūkininkus, įvairias visuomenines organizacijas ir paprastus kaimo gyventojus.

LEADER pavadinimas

LEADER iniciatyvos pavadinimas, nors ir sutampa su anglų kalbos žodžiu, reiškiančiu „lyderis“, yra kilęs iš prancūziško termino „Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale“ (lietuv. veiksmų, skatinančių kaimo ekonomikos plėtrą, tarpusavio ryšys) pirmųjų raidžių santraukos.

LEADER INITIATIVE AND ACTIVITY PRINCIPLES

In Lithuania, similarly as in other new member states of the European Union (EU), the quality of life in rural areas is noticeably different from that in urban areas. Uneven development of rural infrastructure, a low level of employment or supply of services, lower income of the population, insufficient level of rural residents qualifications are among the factors that determine the attractiveness of rural areas for young families to settle there, for new business to appear. Experience in the EU has shown that to address such problems the efforts of local authorities and financing is not enough: new measures must to be undertaken for the improvement of the standard of life in rural areas.

In 1980s, the EU rural areas faced the same problems as the ones that today exist in Lithuania, namely, a wide gap between rural and urban areas, a high rate of the population migration to cities resulting in ageing of the rural population and a decline in villages, all this requiring a new approach. Therefore, in 1991, the European Commission launched its *LEADER* initiative aimed at involving all partners interested in the process of improved rural development: local authorities and politicians, rural businessmen, farmers, various public organisations and village people.

LEADER, the title

The title '*LEADER*' though coinciding with an English word with its relevant meaning is, in fact, a French acronym of 'Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale' ('Links between Actions for the Development of Rural Economy').

LEADER iniciatyvos raida ir etapai

LEADER iniciatyva gyvuoja jau antrąjį dešimtį. Nuo mokslinės eksperimentinės iniciatyvos 1990-ųjų pradžioje ji išaugo iki Europos Sąjungoje visuotinai įgyvendinamo metodo:

1. LEADER I – 1991–1993 m.
2. LEADER II – 1994–1999 m.
3. LEADER+ – 2000–2006 m.
4. LEADER metodas – 2007–2013 m.

LEADER iniciatyva nuo kitų ES iniciatyvų išsiskiria tik jai būdingais veiklos principais.

Pagrindinis LEADER principas – skirtingų partnerių **bendradarbiavimas** arba **partnerystė**. Apjungus partnerių pastangas bendram tikslui, sudaroma galimybė geriau panaudoti vietos kapitalą: žinias, patirtį, finansinius išteklius, gebėjimus ir iniciatyvą. Šis principas įgyvendinamas steigiant vietos veiklos grupes, kurias sudaro skirtingų sektorių atstovai.

Kitas svarbus LEADER principas – iniciatyvos „iš apačios į viršų“ įgyvendinimas. Šio principo taikymas suteikia vietos organizacijoms ir gyventojams galimybę dalyvauti formuojant ir įgyvendinant vietos politiką, dalyvauti priimant sprendimus, tiesiogiai lemiančius jų gyvenimo gerovę, patiems inicijuoti permainas kaimo vietovėse ir aktyviai jas įgyvendinti. Principu „iš apačios į viršų“ paremta kaimo gerovės kėlimo arba plėtros strategija geriau atspindi realią kaimo padėtį ir lūkesčius, ji tampa labiau priimtina ir suprantama kaimo gyventojams.

Svarbus yra **teritoriškumo** principas. Taikant šį principą žmogiškieji ir finansiniai ištekliai nukreipiami į konkrečios vientisos teritorijos ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtrą. Teritorija gali apimti vieną arba kelis rajonus ar seniūnijas, tačiau jas turi vienyti bendri veiksniai: geografiniai, ekonominiai, socialiniai.

LEADER, its historical background and changes

LEADER initiative exists for a second decade. Launched in 1990 as a research initiative, it has evolved into a universally implemented method:

1. *LEADER I* – 1991–1993
2. *LEADER II* – 1994–1999
3. *LEADER+* – 2000–2006
4. *LEADER* method – 2007–2013

LEADER initiative is different from other EU initiatives in that it is characterised by unique principles of activities.

The underlying *LEADER* principle is **cooperation** between different partners, i.e. **partnership**. Joint efforts of partners towards a common goal enable to be more effective in using local capital: knowledge, expertise, financial resources, capacities and initiative. This principle is implemented by establishing Local Action Groups formed of representatives from different sectors.

Another important *LEADER* principle is the implementation of the **bottom-up** approach. This principle is realised through involvement of local organisations and local population in local policy formation and implementation, their contribution to the process of taking decisions that have a direct impact on their quality of life, enabling to initiate changes in rural areas and be actively involved in the process of the implementation of such changes. A strategy for the improvement of the quality of life in rural areas or a development strategy that is based on the bottom-up principle can better reflect the actual situation in rural areas, the expectations of rural population and is therefore more agreeable and better perceived by rural residents.

Labai svarbus yra ir **integruotumo** principas, kuriuo siekiama spręsti ne atskirų sektorių (pvz., švietimo, medicinos, transporto, užimtumo) problemas, bet ieškoti bendrų sprendimų skirtingoms problemoms spręsti, t. y. parengti ir įgyvendinti skirtingų sektorių plėtrą apjungiančią strategiją.

Visus šiuos principus vienija **strateginio planavimo** principas. Kaimo gerovės kėlimas turi būti planuojamas nuosekliai ir sistemingai siekiant konkrečiai vietai svarbių plėtros tikslų. Strateginio kaimo vietovės plėtros plano rengimas ir jo įgyvendinimas yra ta veikla, prie kurios kiekvienas gyventojas galėtų ir turėtų prisidėti.

Another important principle is the **territorial** principle. It means that human and financial resources are directed towards economic, social and cultural development of a specific integral territory. A territory/region may cover one or several districts or rural boroughs [seniūnijas], however, they must be combined by common geographical, economic and social factors.

No less important is the principle of **integrity**, which aims at finding common solutions for different problems instead of addressing problems in isolated sectors, e. g. education, medicine, transport, employment, that is, to produce and implement a strategy that combines the development of different sectors.

All said principles are united by the **strategic planning** principle. Quality of life improvement in rural areas must be a well-planned process aimed at consistent and systematic achievement of development goals that are important for a particular area. Preparation of a strategic rural area development plan and its implementation is an activity to which each local resident could and should make his or her own contribution.

VIETOS VEIKLOS GRUPĖS SANDARA IR VEIKLA

Vietos veiklos grupė (toliau – VVG) yra visuomeninė organizacija, įkurta siekiant įgyvendinti LEADER principus. VVG tikslas – veiksmingai pasinaudoti ES skiriama parama siekiant sustiprinti atstovaujamos teritorijos kaimiškųjų vietovių plėtrą. Šiam tikslui pasiekti VVG rengia ir administruoja atstovaujamos teritorijos plėtros strategiją, kuri įgyvendinama per vietos projektus, dalyvauja sprendimų priėmimo procesuose, bendradarbiauja su socialiniais-ekonomineis partneriais, palaiko tarptertorinius ir tarptautinius bendradarbiavimo kontaktus, dalyvauja mokymuose, teikia konsultacijas.

VVG atstovauja konkrečių pasirinktą teritoriją (pvz., savivaldybę, apskritį) ir apjungia toje teritorijoje veikiančius socialinius ir ekonominius partnerius. Partneriais gali būti valstybinės įstaigos, savivaldybės administracija ir jai pavaldžios įstaigos (pvz., seniūnija, mokyklos, ligoninės, kt.), vietos politikai, verslo įmonės, ūkininkai ir jų asociacijos, kaimo bendruomenės ir kitos kaimo visuomeninės organizacijos, pavieniai kaimo gyventojai. VVG veikloje norinčios dalyvauti organizacijos ar jų asociacijos turi deleguoti savo atstovus į VVG.

VVG turi būti įregistruota ir atstovauti kaimo vietovę, kurioje yra 5–150 tūkst. gyventojų, įskaitant mažus miestelius ir miestus iki 6 tūkst. gyventojų (įgyvendinant LEADER+ 2004–2006 m. gyventojų skaičius buvo nuo 10 iki 100 tūkst.). VVG atstovaujama teritorija turi būti vientisa ir nepriklausyti kitos VVG teritorijai.

Įkūrus VVG iš jos narių renkama VVG valdyba, kuriai vadovauja pirmininkas. VVG valdyba yra pagrindinis atstovaujamas ir sprendimų priėmimo organas. Visi valdybos nariai dirba visuomeniniais pagrindais. Lie-

LOCAL ACTION GROUP, COMPOSITION AND ACTIVITIES

A Local Action Group (LAG) is a public organisation established with the aim to implement *LEADER* principles. A LAG's objective is an efficient use of the EU support in order to improve the development of rural areas in the region it represents. To achieve this objective, a LAG produces and administers a development strategy for its represented region putting it to life through local projects, takes part in decision-taking processes, co-operates with social/economic partners, establishes interterritorial and transnational contacts for cooperation, which produces a very high added value, participates in various trainings, provides consultancy.

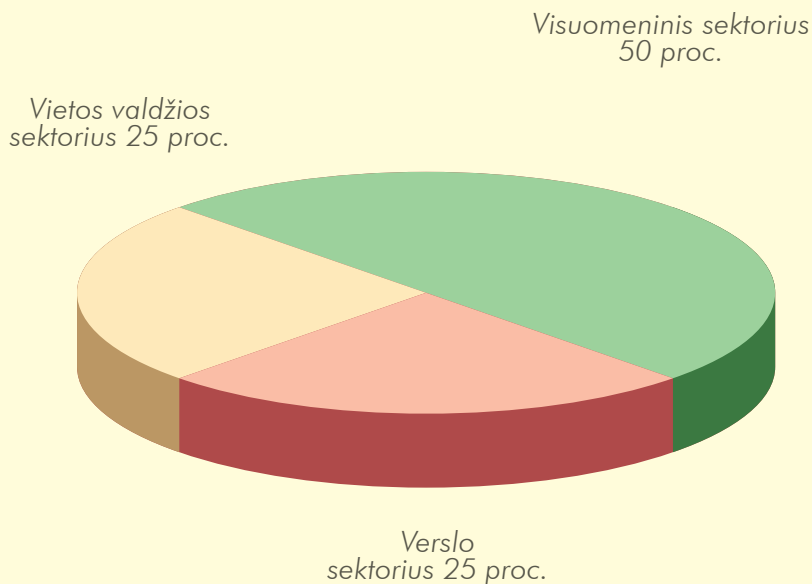
A LAG represents a definite selected area, e. g. municipality or county, and is a point of connection for social and economic partners functioning in that particular area. Partners may include state institutions, municipal administrations and their subordinate institutions, e. g. rural borough, schools, hospitals, etc., local politicians, business entities, farmers and their associations, rural communities and other rural public organisations, individual village people. Organisations or their associations willing to participate in LAG activities delegate their representatives to a relevant LAG.

A LAG must be registered and represent a rural area with 5,000 to 150,000 inhabitants, including small townships and towns with a population of up to 6,000 (during *LEADER+* in 2004–2006, the population requirement was from 10,000 to 100,000). A territory represented by a LAG must be integral and may not belong to the territory of another LAG.

When a LAG is established, its board is elected from its members, which is chaired by the chairman. The LAG board is the main representative

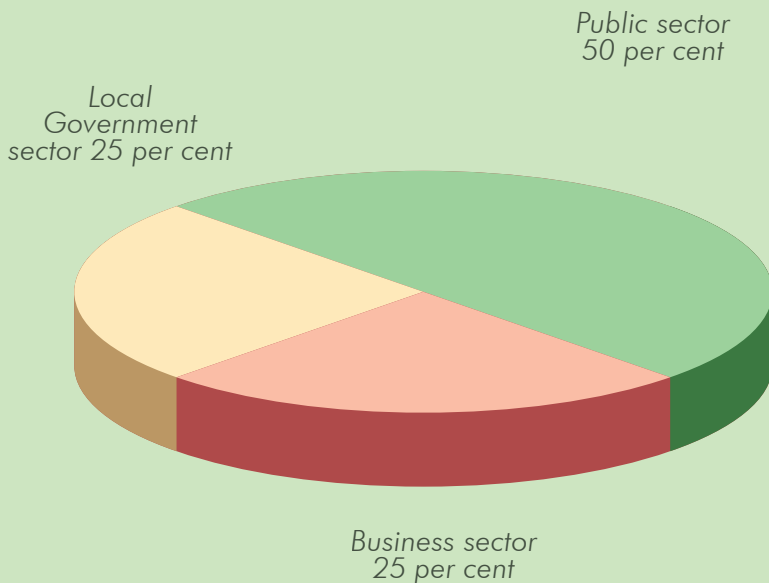
tuvoje VVG valdybos sudėtyje turi būti ne mažiau kaip 50 proc. kaimo bendruomenių, kitų socialinių, ekonominių partnerių bei jų asociacijų atstovų, iki 25 proc. – verslo sektoriaus atstovų, iki 25 proc. – vietos valdžios atstovų. Valdybos narių skaičius neribojamas, tačiau esant dideliame narių skaičiui sunku priimti sprendimus. Lietuvoje veikiančių VVG valdybos narių skaičius yra 5–20 narių.

VVG valdybos sudėtis

and decision-taking body. All board members work on voluntary basis. In Lithuania a LAG board must be composed as follows: representatives of rural communities, other social, economic partners and their associations – no less than 50 per cent, and representatives of business sectors and local authorities – up to 25 per cent each. The number of board members is not limited, however, if the board has many members, it is difficult to take decisions. Lithuanian LAG boards include 5 to 20 members.

LAG Board, composition

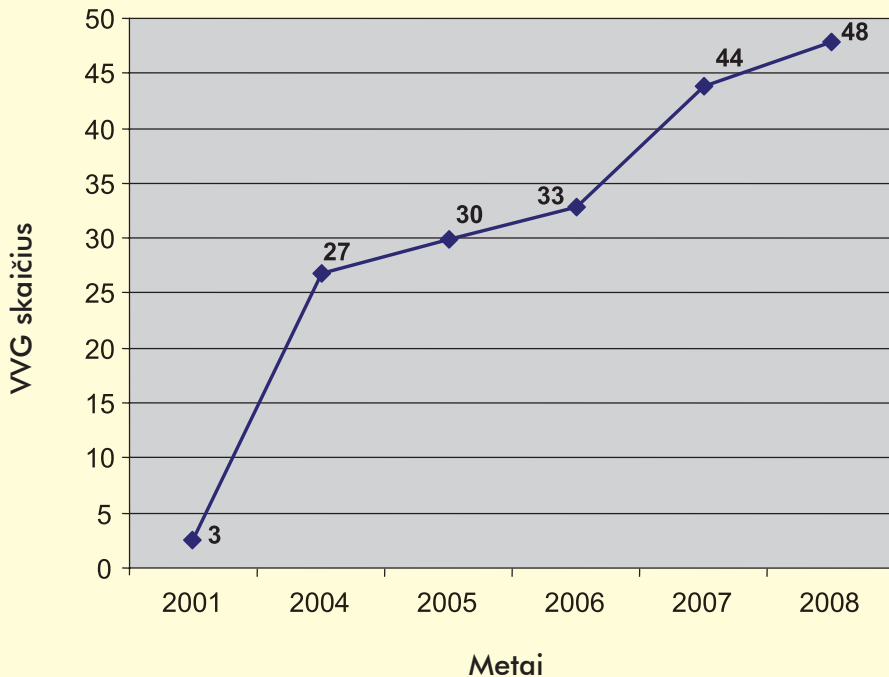

VG atstovaujamoji ir sprendimų priėmimo organą turi sudaryti įvairaus amžiaus (bent vienas asmuo iki 25 metų) abiejų lyčių nariai (santykiu 40:60, t. y. mažiausia 40 proc. bet kurios lyties atstovų). VG gali turėti nuolatinių darbuotojų, atsakingų už organizacijos administravimą ir VG projektų įgyvendinimą. Dažniausiai tai būna vadovas, projekto vadovas ir finansininkas.

Pirmosios trys VG – Šalčininkų, Švenčionių ir Ukmergės – įregistruotos 2001 metais. Šiuo metu Lietuvoje įregistruotos 48 VG, kurių atstovaujama teritorija apima beveik visas šalies kaimo vietas.

VG veikloje aktyviai dalyvauja kaimo bendruomenės, kurių skaičius kasmet auga. Šiuo metu šalyje yra per 1300 kaimo bendruomenių.

VG ir kaimo bendruomenių skaičiaus augimas

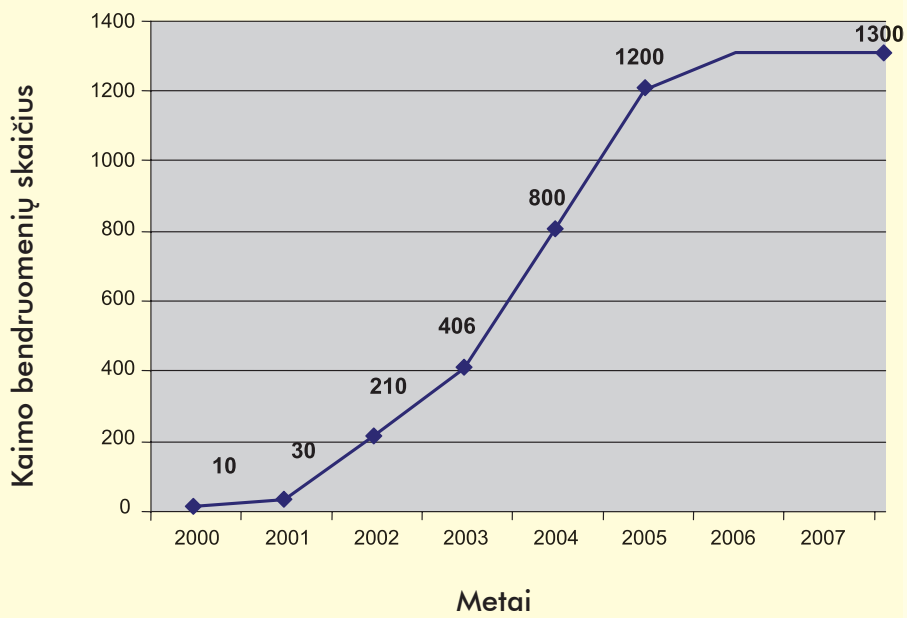
The LAG representative and decision-taking body must include different age individuals (at least one individual below 25 years of age) of both genders (at a ratio 40:60, i. e. no less than 40 per cent representatives of either men or women). A LAG may have regular staff responsible for the administration of the organisation and for the implementation of LAG projects. Typically it is the head, head of project and an accountant.

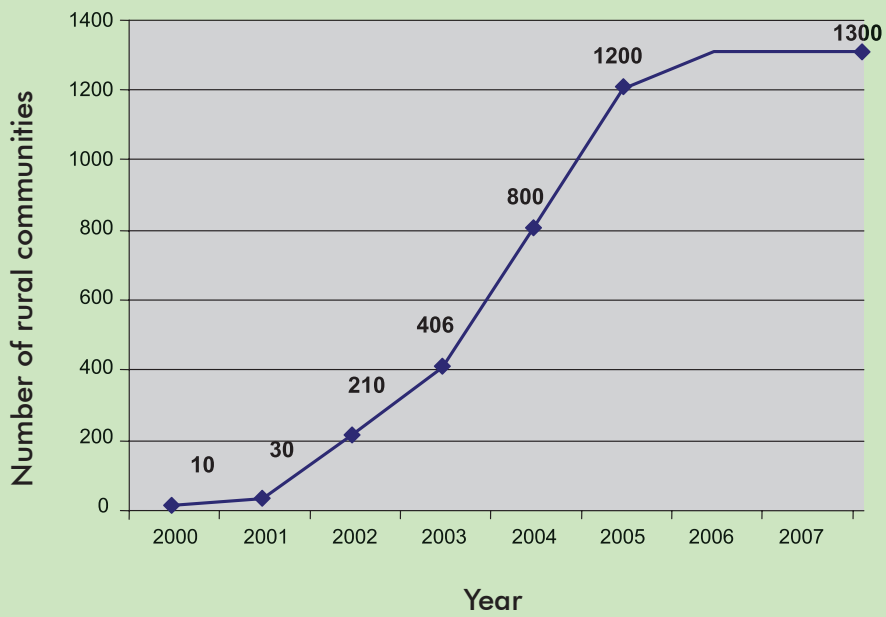
The first three – Šalčininkai, Švenčionys and Ukmergė – LAGs were registered in 2001. Currently Lithuania has 48 registered LAGs, covering nearly all of the country's rural areas.

LAGs are actively participated by rural communities that increase in number with each year. Currently there are over 1,300 rural communities in Lithuania.

Growth in the number of LAGs and rural communities

LEADER+ ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE 2004-2006 METAIS

LEADER iniciatyva Lietuvoje buvo pradėta įgyvendinti 2004 metais Lietuvai įstojus į ES. Senosiose ES valstybėse narėse tuo metu buvo įgyvendinamas trečiasis LEADER iniciatyvos etapas. Lietuvoje, kaip ir kitose naujosiose ES šalyse, LEADER iniciatyva buvo pavadinta bandomąja LEADER+ pobūdžio priemone (toliau – LEADER+).

LEADER+ buvo finansuojama pagal Lietuvos 2004–2006 m. bendrąjį programavimo dokumentą (toliau – BPD), skirtą ES struktūrinių fondų lėšoms įsisavinti. LEADER+ įgyvendinti 2004–2006 m. buvo skirta 9,4 mln. litų.

Įgyvendinant LEADER+ buvo remiamos dvi veiklos sritys – „Įgūdžių įgijimas“ ir „Bandomosios integruotos strategijos“ (toliau – bandomosios strategijos). Veiklos srities „Įgūdžių įgijimas“ tikslas – suteikti kaimo vietovių gyventojams įgūdžių, reikalingų bandomosioms strategijoms parengti. Šiai veiklos sričiai buvo skirta 42 proc. visų priemonei numatytų lėšų. Antrosios veiklos srities tikslas – bandomųjų strategijų įgyvendinimo finansavimas. Tam skirta 58 proc. visų priemonei numatytų lėšų.

Parama bandomosioms integruotoms kaimo plėtros strategijoms rengti pasinaudojo 27 VVG. Parengtos VVG bandomosios strategijos buvo vertinamos užsienio ekspertų. Iš pateiktų bandomųjų strategijų, geriausiomis pripažinta 10, kurioms buvo skirta po 508 tūkst. litų. Paramą bandomosioms strategijoms įgyvendinti gavo „Aukštaitijos bendruomenių asociacija“, Dzūkijos, Švenčionių, Šalčininkų, Joniškio, „Šiaurės Vakarų Lietuvos“, „Pajūrio iniciatyvos“, Ukmergės, Nemuno, ir Kelmės VVG. Bandomosios strategijos turi būti įgyvendintos iki 2008 metų spalio mėn.

LEADER+ IMPLEMENTATION IN LITHUANIA IN 2004-2006

LEADER initiative in Lithuania was launched in 2004 after Lithuania joined the EU. At that time older EU member states were in the process of implementing the third stage of *LEADER* initiative. In Lithuania as well as in other new EU member states *LEADER* initiative got the name of *LEADER+* pilot model (hereinafter '*LEADER+*').

LEADER+ was financed under the Single Programming Document (SPD) of Lithuania for the period 2004–2006, which is meant for the utilisation of the EU structural funds. The amount allocated for the implementation of *LEADER+* in 2004–2006 was LTL 9.4 million.

LEADER+ supported two areas of activities: “Acquisition of Skills” and “Test integrated strategies” (hereinafter “Test strategies”). “Acquisition of skills” area of activities is aimed at developing rural population’s skills required for producing test strategies. Out of the total amount of funds envisaged for the relevant measure, 42 per cent were allocated for this particular area of activity. The other area of activities is aimed at financing the implementation of test strategies. Funds allocated for it made 58 per cent of the total amount of funds envisaged for the measure.

27 LAGs availed of the opportunity to get support for producing their pilot integrated rural development strategies. Pilot strategies produced by the LAGs were assessed by foreign experts: from among the submitted pilot strategies, 10 were recognised to be the best, and each of them received a support of LTL 508,000. Among LAGs that received support for their pilot strategies were Aukštaitija Communities Association, Dzūkija, Švenčionys, Šalčininkai, Joniškis, North-Western Lithuania, “Pajūrio Inicijatyvos” Ukmergė, “Nemunas” and Kelmė LAGs. The implementation of the pilot strategies must be finalised by October 2008.

LEADER+ priemonės įgyvendinimas

Eil. Nr.	LEADER+ priemonės veiklos sritis	Finansuotų projektų skaičius	LEADER+ priemonės veiklos sritis	LEADER+ priemonės veiklos sritis	LEADER+ priemonės veiklos sritis
1.	„Ilgūdžių įgijimas“	41	VVG gebėjimų stiprinimas	51 700 Lt	1 mln. Lt
2.	„Ilgūdžių įgijimas“	27	VVG bandomosios integruotos strategijos 2004–2006 m. rengimas	12 000 Lt	0,348 mln. Lt
3.	„Ilgūdžių įgijimas“	28	VVG vietos plėtros strategijos 2007–2013 m. rengimas/tobulinimas	70 000 Lt	1,947 mln. Lt
4.	„Bandomųjų integruotų strategijų įgyvendinimas“	10	Bandomųjų integruotų strategijų įgyvendinimas	508 817 Lt	5,09 mln. Lt

Rengdamos bandomąsias integruotas strategijas VVG turėjo pasirinkti vieną iš Europos Komisijos numatytų temų:

- temą *Techninių ir mokslo žinių bei naujų technologijų panaudojimas kaimo vietovių produkcijos ir paslaugų konkurencingumui didinti* nepasirinko nei viena VVG;
- temą *Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas* pasirinko 20 VVG, atrinktos 6 VVG;
- temą *Vietinės produkcijos vertės didinimas siekiant bendromis kaimo gyventojų pastangomis palengvinti smulkių gamybos subjektų išėjimą į*

LEADER+ measure implementation

No.	LEADER+ measure activity	Number of projects financed	Project objective	Maximum support amount for the project	Total value of the projects financed
1.	Acquisition of skills	41	LAG capacity building	LTL 51 700	LTL 1 million
2.	Acquisition of skills	27	Devising of LAG pilot integrated strategy for 2004–2006	LTL 12 000	LTL 0,348 million
3.	Acquisition of skills	28	Devising of/ improvement of LAG local development strategies for 2007–2013	LTL 70 000	LTL 1,947 million
4.	Implementation of pilot integrated strategies	10	Implementation of pilot integrated strategies	LTL 508 817	LTL 5,09 million

Preparing to devise their pilot integrated strategies, each LAG had to select one of the following themes envisaged by the European Commission:

- theme “The use of know-how and new technologies to make the products and services of rural areas more competitive” has not been chosen by any LAG;
- theme “Improving the quality of life in rural areas” was chosen by 20 LAGs, of which 6 LAGs have been selected;
- theme “Adding value to local products, in particular by facilitating access to markets for small production units via collective actions” was chosen by

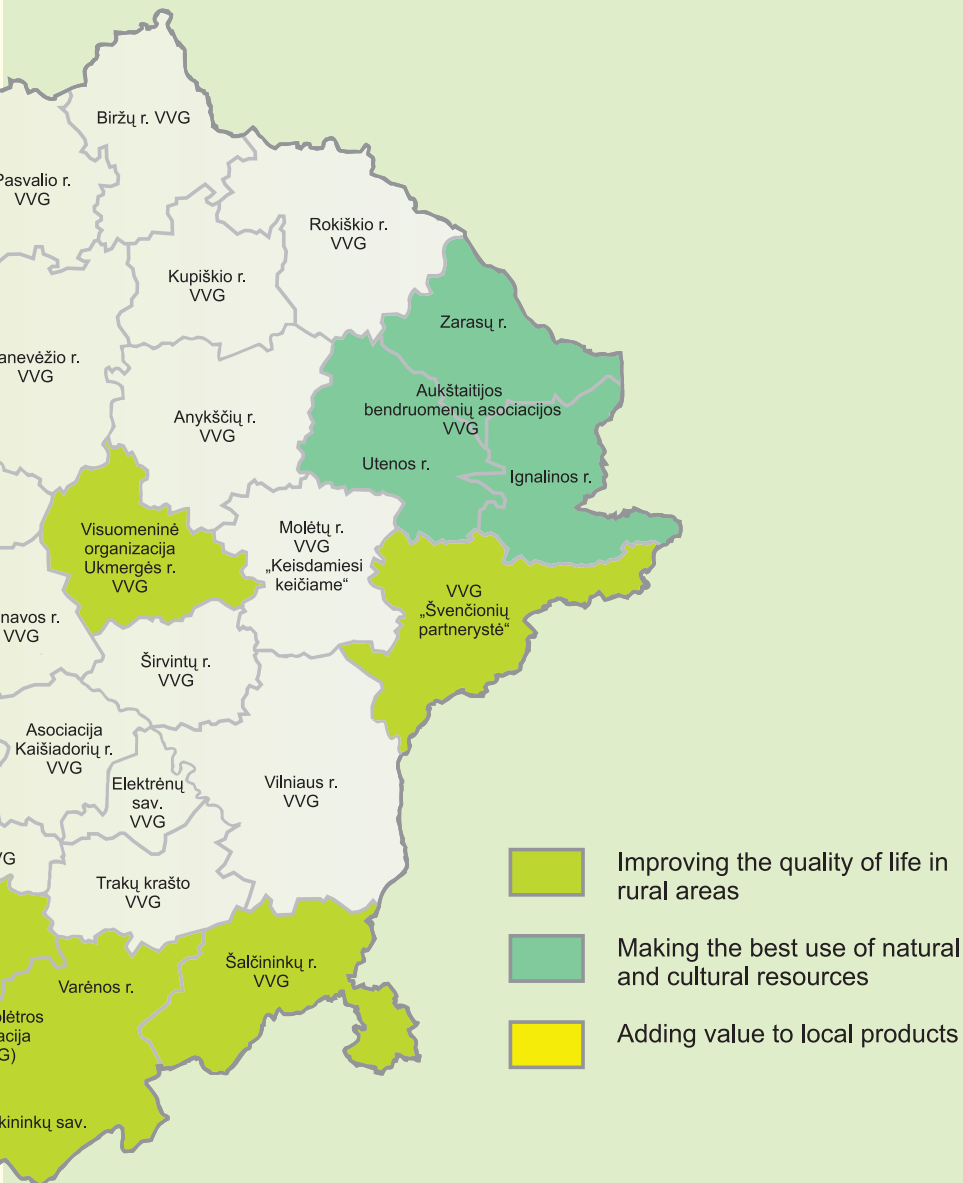
rinką pasirinko ir buvo atrinkta 1 VVG;

– temą *Tinkamiausias gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas, įskaitant Europos Sąjungos buveinių, atrinktų pagal „Natura 2000“ programą* pasirinko 6 VVG, atrinktos 3 VVG.

1 LAG, and it has been selected;

– theme “Making the best use of natural and cultural resources, including enhancing the value of sites of Community interest selected under Natura 2000” was chosen by 6 LAGs, of which 3 LAGs have been selected.

Įgyvendinant bandomąsias strategijas VVG teko didelis darbo krūvis administruojant paramą: parengti dokumentus strategijoms įgyvendinti, rinkti ir vertinti vietos projektų paraiškas, išmokėti vietos projektų paramos lėšas, vykdyti vietos projektų priežiūrą, atsiskaityti už paramos lėšas Nacionalinei mokėjimo agentūrai prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – NMA). Beveik visoms VVG, taip pat ir Žemės ūkio ministerijai bei NMA tai buvo nauja veiklos sritis, todėl LEADER+ įgyvendinimas vyko lėčiau negu buvo planuota.

Bandomųjų integruotų strategijų įgyvendinimas

Eil. Nr.	VVG pavadinimas	Strategijai įgyvendinti suteikta parama	NMA yra /bus patvirtinta vietos projektams įgyvendinti paramos lėšų	Gautų projektų skaičius	Įgyvendintų projektų skaičius
1.	Aukštaitijos bendruomenių asociacijos VVG	508 817	359 220	47	20
2.	Dzūkijos kaimo plėtros partnerystės asociacija	508 000	358 571	24	21

During the period of pilot strategies implementation, LAGs had a substantial work-load in terms of support administration: to prepare documentation for the implementation of the strategies, to accept and assess local project applications, to disburse local project support funds, to supervise local projects, to produce reports on the support funds to the National Paying Agency under the Ministry of Agriculture (NPA). For nearly all LAGs as well as for the Ministry of Agriculture this was a new area of activities, therefore, the implementation of *LEADER+* went on at a slower pace than planned.

Implementation of pilot integrated strategies

No.	LAG	Support allocated for strategy implementation	Support funds approved / will be approved by the NPA for the implementation of local projects	Number of projects received	Number of implemented projects
1.	Aukštaitija Communities Association LAG	508 817	359 220	47	20
2.	Dzūkija Rural Development Partners Association	508 000	358 571	24	21

3.	Joniškio rajono partnerystės WG	508 817	384 602	52	48
4.	Kelmės krašto partnerystės WG	508 817	393 895	23	19
5.	Pagėgių sav. ir Jurbarko r. WG „Nemunas“	508 000	392 808	48	38
6.	Šalčininkų rajono WG	508 817	367 188	49	35
7.	Šiaurės Vakarų Lietuvos WG	508 817	413 478	37	29
8.	Švenčionių rajono WG	508 817	412 278	34	31
9.	Ukmergės rajono WG	508 817	432 000	40	28

3.	Joniškis District Partnership LAG	508 817	384 602	52	48
4.	Kelmė Region Partnership LAG	508 817	393 895	23	19
5.	Pagėgiai Municipality and Jurbarkas District LAG "Nemunas"	508 000	392 808	48	38
6.	Šalčininkai District LAG	508 817	367 188	49	35
7.	North-Western Lithuania LAG	508 817	413 478	37	29
8.	Švenčionys District LAG	508 817	412 278	34	31
9.	Ukmergė District LAG	508 817	432 000	40	28

10.	WG „Pajūrio iniciatyvos“	508 817	421 723	47	39
Iš viso		5 086 536	3 935 763	401	308

Vietos projektai atspindėjo labai įvairius gyventojų poreikius: bendruomenės namų atnaujinimas ar įrengimas pritaikant juos bendruomenės poreikiams, seminarų kaimo gyventojų verslo įgūdžiams formuoti organizavimas, moterų ir vaikų iš socialinės rizikos šeimų įtraukimas į bendruomenės veiklą, sveiko gyvenimo būdo propagavimas įtraukiant vaikus ir jaunimą į sportinę veiklą, bendruomenės internetinės svetainės kūrimas, netradicinio verslo plėtra, amatų centro steigimas, geriamojo vandens studija, vandens turizmo plėtra, pakrančių, dviračių takų pritaikymas turizmui, gražiausios kaimo sodybos konkurso organizavimas, spektaklio pastatymas, neįgaliųjų švietimas, tradicijų puoselėjimas, kompiuterinės įrangos, muzikos instrumentų įsigijimas ir kt.

Įgyvendinant bandomąsias strategijas buvo nesklaidumų. Itin opi problema ta, kad WG, norėdamos įgyvendinti projektus, skirtus viešiesiems poreikiams tenkinti, galėjo tai padaryti tik valstybei ar savivaldybėms nuosavybės teise priklausančioje žemėje. Planuojama, kad ateityje projektai galės būti vykdomi kartu su partneriais, kurie teisėtai valdo nekilnojamąjį turtą (žemę). WG turėjo problemų ir dėl bendro finansavimo – jos kreipėsi į

10.	“Pajūrio Iniciatyvos” LAG	508 817	421 723	47	39
In total		5 086 536	3 935 763	401	308

Local projects reflected a very wide range of the local population needs, namely, renovation of community centres and their equipment according community needs, arrangement of seminars for the formation of rural people’s business skills, involvement of women and children from social-risk families into community activities, advocacy of a healthy life-style by involving children and young people into sports activities, development of a community’s website, development of non-traditional business, establishment of a handicraft centre, potable water study, water tourism development, adapting of coastal areas and bicycle routes for tourism needs, arrangement of a competition to nominate the most beautiful homestead, a drama show, education for the disabled people, upholding of traditions, acquisition of hardware, music instruments, etc.

During the process of implementing the pilot strategies there were some problems. One especially acute problem was that for the implementation of project for meeting public needs a LAG could do so only on state – or municipality-owned land. It is planned that in future it will be possible to implement projects together with partners who are legal owners of property (land). LAGs also faced problems related to co-financing – they turned to banks, credit unions, the Ministry of Agriculture with a request for the allocation of funds from the State Reserve Fund or the Credit Guarantee Fund. To avoid any shortage of current assets, during the period 2007–2013 the rules for the implementation of *LEADER* programme will not regulate the number of payment requests that a beneficiary may submit during the project or strategy implementation period. Each municipality is recom-

bankus, kredito unijas, Žemės ūkio ministeriją, prašydamos skirti lėšų iš Vyriausybės rezervo fondo ar Paskolų garantijų fondo. Siekiant išvengti apyvartinių lėšų trūkumo, 2007–2013 m. laikotarpiu LEADER programos įgyvendinimo taisyklėse nebus reglamentuojama, kiek mokėjimo prašymų paramos gavėjas gali teikti projekto (strategijos) įgyvendinimo metu. Kiekvienai savivaldybei rekomenduojama biudžete numatyti 150 000 Lt per metus LEADER projektams įgyvendinti.

Ankstesniu laikotarpiu nuosavu indėliu galėjo būti tik piniginis įnašas ir įnašas natūra, o ateityje įgyvendinant nepelno projektą, įnašu natūra bus laikomi ne tik pinigai, nemokamas savanoriškas darbas, bet ir nekilnojamasis turtas, pavyzdžiui, pastatas skirtas vietai projektui įgyvendinti.

Nepaisant iškilusių problemų įgyvendinant bandomąsias strategijas, Finansų ministerija atlikusi tyrimą nustatė, kad LEADER+ pobūdžio priemonė yra viena iš daugiausia prisidėjusių įgyvendinant EB horizontaliuosius prioritetus (darnaus vystymosi, lygių galimybių ir regioninės plėtros, informacinės visuomenės).

mended to envisage in its budget an amount of LTL 150,000 annually for the implementation of *LEADER* projects. During the previous period, own input could only be an in-cash and an in-kind contribution, whereas in future in case of a non-for-profit project not only cash and unpaid voluntary work will be considered as an in-kind contribution, but also immovable property, e. g. a building for the implementation of a local project.

Despite the problems faced in the implementation of pilot strategies, an investigation carried out by the Ministry of Finance has shown that *LEADER+* type measure is among those to have made the greatest contribution towards the implementation of the EC horizontal priorities (sustainable development, equal opportunities and regional development, and information society).

Lygių vyrų ir moterų, jaunimo ir neįgaliųjų žmonių galimybių principą įgyvendinančių projektų pavyzdžiai

VVG pavadinimas	Strategijos tema	Vietos projektų pavyzdžiai
Ukmergės r. VVG	Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas	„Senolių išminties sparnų pakylėti“ (jaunimo kūrybinių iniciatyvų rėmimas); „Drauge nuveiksime daugiau“ (soc. rizikos šeimų moterų ir vaikų įtraukimas į bendruomenės veiklą)
Šalčininkų r. VVG	Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas	„Būk saugus su pagalbos mygtuku“ (vienišų, neįgalių ir senyvo amžiaus žmonių, gyvenančių nuošaliuose vietovėse, saugumo užtikrinimas); Saugios vaikų žaidimo aikštelės įrengimas; Čiužakampių senelių globos namų aplinkos tvarkymas ir pritaikymas

Examples of projects implementing the principle of equal opportunities for men and women, young people and the disabled people

LAG	Strategy	Examples of local projects
Ukmergė District LAG	Improving the quality of life in rural areas	<p>Inspired by the Ancestors' Wisdom (support to creative initiatives of young people);</p> <p>Together we can Achieve More (involvement of women and children from social-risk families into community activities)</p>
Šalčininkai District LAG	Improving the quality of life in rural areas	<p>Feel Safe with the Help Button (ensuring the security for lonely, disabled or elderly people living in remote areas);</p> <p>Construction of a safe playgrounds for children;</p> <p>Maintenance and adapting of the environment of an old people's home in Čiužakampiai</p>

Kelmės krašto WG	Vietos produktų vertės didinimas	Bitininkystės amato muziejaus ir ekologinio bitininkavimo studijos įkūrimas, įtraukiant žmones su negalia
Dzūkijos WG	Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas	„Spindulys“ (spektaklio, įtraukiant neįgaliuosius, pastatymas)
WG Nemunas	Tinkamiausias gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas	„Sportuok kyokushin ir gyvenk sveikai“ (jaunimo įtraukimas į sportinę veiklą, sveiko gyvenimo būdo propagavimas)

Kelmė Region LAG	Adding value to local products	Establishment of an apiculture museum and an ecological beekeeping study involving people with disabilities
Dzūkija LAG	Improving the quality of life in rural areas	Sunbeam (a drama performance involving people with disabilities)
“Nemunas” LAG	Making the best use of natural and cultural resources	Go for kyokushin and lead a healthy life (involvement of young people into sports activities, promotion of a healthy life-style)

Naujų technologijų ir informacinės visuomenės principų įgyvendinančių projektų pavyzdžiai

VVG pavadinimas	Strategijos tema	Vietos projektų pavyzdžiai
Šalčininkų r. WG	Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas	Šalčininkų moterų bendruomenės kompiuterinio raštingumo įgūdžių gerinimas (moterų verslumo ir konkurencingumo darbo rinkoje gerinimas), jaunimo internetinė svetainė
Dzūkijos WG	Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas	„Langas į pasaulį“ (kompiuterinio raštingumo kursai neįgaliesiems)
WG „Nemunas“	Tinkamiausias gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas	IT Eržvilko krašte (kompiuterinio pradžiamokslio kursai ūkininkams)

Examples of projects implementing the principle of new technologies and information society

LAG	Strategy	Examples of local projects
Šalčininkai District LAG	Improving the quality of life in rural areas	Improvement of computer literacy of Šalčininkai women community (improvement of women's entrepreneurship and competitiveness on the labour market), young people's website
Dzūkija LAG	Improving the quality of life in rural areas	Window to the World (computer literacy training course for the disabled people)
"Nemunas" LAG	Making the best use of natural and cultural resources	IT in Eržvilkas Region (PC introductory course for farmers)

Darnaus vystymosi principą įgyvendinančių projektų pavyzdžiai

Skatinami aplinką tausojantys gamybos metodai, siekiantys išsaugoti gamtinius išteklius, kraštovaizdį ir biologinę įvairovę.

VVG pavadinimas	Strategijos tema	Vietos projektų pavyzdžiai
Aukštaitijos VVG	Tinkamiausias gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas	Turizmo paslaugų ir produktų pasiūlos didinimas, naudojant gamtos ir kultūros išteklius (naujų darbo vietų sukūrimas, poilsio paslaugų plėtra, vietovės konkurencingumo didinimas); Gamtos ir kultūros paveldo panaudojimas turizmo paslaugoms teikti (papildimio prie Kriaunos upės įrengimas su minimalia invazija į gamtą)
VVG „Nemunas“	Tinkamiausias gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas	Gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas rekreacijos plėtrai (ūkininko ūkio pritaikymas turizmui; jojimo teritorijos įrengimas)

Examples of projects implementing the principle of sustainable development

Environmentally friendly production methods are encouraged with the aim to preserve natural resources, landscape and biodiversity.

VVG pavadinimas	Strategijos tema	Vietos projektų pavyzdžiai
Aukštaitija LAG	Making the best use of natural and cultural resources	Increasing of tourism services and product supply using natural and cultural resources (creation of new jobs, development of recreation services, increasing of the locality's competitiveness); The use of the natural and cultural heritage for providing tourism services (construction of a beach on Kriauna River with a minimum invasion into nature)
"Nemunas" LAG	Making the best use of natural and cultural resources	The use of the natural and cultural resources for the development of recreation (adapting a farm for tourism; construction of an area for horse riding))

Regioninės plėtros principą įgyvendinančių projektų pavyzdžiai

Regionuose, kur žemės ūkio veikla nėra veiksminga, bendruomenės iniciatyva sukuriama papildomų pajamų teikianti veikla, darniai regiono plėtrai.

VVG pavadinimas	Strategijos tema	Vietos projektų pavyzdžiai
Ukmergės r. VG	Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas	Tradicinių vietos produktų gamybos atgaivinimas ir pritaikymas rinkai (6 naujos darbo vietos tradicinių patiekalų gamybai, 2 pirkimo sutartys su vietos produkcijos augintojais)
Kelmės krašto VG	Vietos produktų vertės didinimas	Bendruomenės namai – Junkilų krašto kulinarinio paveldo ir senųjų amatų atgaivinimo centras (įvairinami kaimo verslai, pridedamoji vietos produktų vertė, užtikrinama rinka vietos produkcijai realizuoti)

Examples of projects implementing the principle of regional development

In regions where agriculture is ineffective activities at community initiative activities are created that produce additional income for sustainable development of the region.

LAG	Strategy	Examples of local projects
Ukmergė District LAG	Improving the quality of life in rural areas	Revival of production of traditional local products adapting them for the market needs (6 new jobs for cooking traditional meals, 2 purchase agreements with local product cultivation farms)
Kelmė Region LAG	Adding value to local products	Community Home – centre for reviving the culinary heritage and ancient handicrafts in Junkilai Region (diversification of rural trades, added value of local produce, ensuring the market for selling local produce)

LEADER METODO ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE 2007–2013 METAIS

2007–2013 metais LEADER Lietuvoje iš bandomosios priemonės išaugo į visuotinį metodą, kuris taikomas visose ES šalyse. LEADER principai išliko tie patys, išaugo tik jų svarba ir mastai.

2007–2013 metais ES valstybėms suteikta teisė pačioms pasirinkti kaimo plėtros priemones, kurioms būtų taikomas LEADER metodas. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą (toliau – KPP) 2007 rugsėjo mėnesį patvirtino Europos Komisija. KPP bus finansuojama iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai.

2007–2013 m. paramos lėšų skirstymas tarp kryptių

Krypties pavadinimas	2007–2013 m. paramos lėšų skirstymas tarp kryptių (EŽŪFKP parama + LT kofinansavimas)		
	proc. progamoje	Iš viso mln. EUR	Iš viso mln. Lt
I kryptis. Žemės, ūkio ir miškininkystės sektorių konkurencingumo didinimas (ES – 75 proc., LT – 25 proc.) Tikslas – plėtoti modernų, gebantį konkuruoti žemės, maisto ir miškų ūkį	41,15	930,20	3.211,78

LEADER METHOD IMPLEMENTATION IN LITHUANIA IN 2007–2013

In the period 2007–2013, *LEADER* in Lithuania has developed from a pilot measure to a universal method applied in all the EU member states. Original *LEADER* principles have been preserved, yet their significance and scale have increased.

In 2007–2013 the EU member states have been granted the right to select their preferred rural development measures in the implementation of *LEADER* method. In September 2007, Lithuania's Rural Development Programme for 2007–2013 (RDP) was approved by the European Commission. The RDP will be financed from the European Agricultural Fund for Rural Development.

2007–2013 support funds allocation by Axes

Axis	Allocation of support funds among axes during the period 2007–2013 (European Fund for Rural Development support + LT co-financing)		
	per cent of the programme	EUR mio, in total	LTL mio, in total
Axis I. Improving the competitiveness of the agricultural and forestry sector (EU – 75 per cent, LT – 25 per cent) Objective: to develop modern, competitive agriculture, food and forestry sector	41,15	930,20	3.211,78

<p>II kryptis. Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas (ES – 80 proc., LT – 20 proc.) Tikslas – gerinti aplinką, kraštovaizdį racionaliai naudojant žemės išteklius ir remiant tausojamojo žemės ir miškų ūkio plėtrą</p>	36,48	824,59	2.847,15
<p>III kryptis. Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas (įskaitant LEADER metodą) (ES – 75 proc., LT – 25 proc.) Tikslas – gerinti gyvenimo kokybę ir didinti gyventojų užimtumą kaimo vietovėse</p>	12,19	275,61	951,64
<p>IV kryptis. LEADER metodas (ES – 80 proc., LT – 20 proc.) Tikslas – skatinti kaimo plėtrą ir ugdyti bendruomeniškumą vietos iniciatyvos ir partnerystės pagrindu</p>	6,06	136,99	473,01
<p>Iš viso (be Techninės paramos)</p>	95,89	2.167,40	7.483,58
<p>TECHNINĖ PARAMA (ES –75 proc., LT – 25 proc.)</p>	4,11	92,98	321,04
<p>Iš viso:</p>	100	2.260,37	7.804,62

Axis II. Improving the environment and the countryside (EU – 80 per cent, LT – 20 per cent) Objective: to improve the environment and the countryside through rational use of mineral resources and support to sustainable development of agriculture and forestry	36,48	824,59	2.847,15
Axis III. The quality of life in rural areas and diversification of the rural economy (including <i>LEADER</i> method) (EU – 75 per cent, LT – 25 per cent) Objective: to improve the quality of life and increase employment in rural areas	12,19	275,61	951,64
Axis IV. <i>LEADER</i> method (EU – 80 per cent, LT – 20 per cent) Objective: to encourage rural development and educate community-based attitudes through local initiative and partnership	6,06	136,99	473,01
IN TOTAL (without technical support)	95,89	2.167,40	7.483,58
TECHNICAL SUPPORT (EU – 75 per cent, LT – 25 per cent)	4,11	92,98	321,04
In total:	100	2.260,37	7.804,62

Lietuvoje LEADER metodą numatyta taikyti įgyvendinant trečios ir ketvirtos KPP krypties priemones.

Atsižvelgus į tokias kaimo problemas kaip mažos pajamos ir jų šaltinių trūkumas, per didelė priklausomybė nuo žemės ūkio veiklos, nepakankamai išvystyta infrastruktūra, būtinybė išsaugoti kaimo kultūros paveldą ir kt., buvo suformuotas bendrasis trečios krypties tikslas – gerinti gyvenimo kokybę ir didinti gyventojų užimtumą kaimo vietovėse. Trečios krypties priemonėmis bus siekiama didinti kaimo užimtumo galimybes, kurti alternatyvius pajamų šaltinius kaimo gyventojams, gerinti gyvenimo sąlygas, t. y. fizinę kaimo infrastruktūrą, ugdyti kaimo gyventojų gebėjimus užsiimti alternatyvia veikla ir didinti savo kaimo aplinkos patrauklumą.

KPP trečios krypties priemonės

Priemonė	Remiamos veiklos sritys	Paramos dydis projektui (Lt)	Paramos intensyvumas	Paramos gavėjai
1. Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos Priemonei skirta parama – 261 mln. Lt	Parama ne žemės ūkio veiklos sritims, paslaugoms ir amatams	Iki 690 560	50 proc.	Ūkininkas, Maža įmonė

In Lithuania it is envisaged that *LEADER* method will be applied through the implementation of Axis III and Axis IV measures.

Taking into account such rural sector problems as low income and a lack of sources of income, too high dependence on agricultural activities, underdeveloped infrastructure, the necessity to preserve rural cultural heritage, etc., general objective of Axis III was formulated, namely, to improve the quality of life and increase the level of employment of in rural areas. Axis III measures will be aimed at increasing employment opportunities for village people, improving the standard of life, i. e. the physical infrastructure of rural areas, at the development of village people capacity to engage in alternative activities and at increasing the attractiveness of rural environment.

RDP Axis III measures

Measure	Supported areas of activity	Amount of support (per project)	Support intensity	Beneficiaries
1. Transition to non-agricultural activities Support allocated for the measure: LTL 261 mio	Support for non-agricultural areas of activity, services and handicrafts	Up to LTL 690 560	50 per cent	Farmer, Small enterprise

<p>2. Parama verslui kurti ir plėtoti</p> <p>Priemonei skirta parama – 337 mln. Lt</p>	<p>Ne žemės ūkio veikla, įskaitant paslaugas, amatus ir amatų centrų kūrimą.</p> <p>Produktų, nepatenkančių į Romos (Europos Bendrijos steigimo) sutarties 1 priedą, nedidelės apimties gamyba</p>	<p>Iki 690 560 (mažai įmonei)</p> <p>Iki 138 112 (kaimo gyventojui)</p>	<p>50 proc.</p>	<p>Pelno siekiančios mažos kaimo įmonės (iki 10 darbuotojų, metinė apyvarta iki 6 905,600 Lt)</p> <p>Kaimo gyventojas, užsiimantis ne žemės ūkio veikla</p>
<p>3. Kaimo turizmo veiklos skatinimas</p>	<p>Kaimo turizmo veiklos skatinimas, įskaitant amatų plėtrą kaimo turizmo sodybose</p>	<p>Iki 690 560 (kaimo turizmo plėtrai)</p>	<p>50 proc.</p>	<p>Ūkininkai, Kaimo gyventojai</p>

<p>2. Support for creating and developing business</p> <p>Support allocated for the measure: LTL 337 mio</p>	<p>Non-agricultural activities, including services, handicrafts and creation of handicrafts centres.</p> <p>Production of products that are not covered by Annex I to Rome Agreement (European Communities Founding Agreement)</p>	<p>Up to LTL 690 560 (for a small enterprise)</p> <p>Up to LTL 138 112 (per rural resident)</p>	<p>50 per cent</p>	<p>For-profit small rural enterprises (with staff up to 10 individuals, annual turnover – up to LTL 6 905,600)</p> <p>Rural resident engaged in non-agricultural activities</p>
<p>3. Encouragement of rural tourism activities</p>	<p>Encouragement of rural tourism activities, including handicraft development in rural tourism homesteads</p>	<p>Up to LTL 690 560 (for rural tourism development)</p>	<p>50 per cent</p>	<p>Farmers Village people</p>

<p>Priemonei skirta parama – 284 mln. Lt</p>	<p>Stovyklaviečių kaimo vietovėse įkūrimas ir plėtra (išskyrus miško vietoves)</p>	<p>lki 138 112 (stovyklavietėms kurti)</p> <p>Galima kreiptis dėl paramos pagal abi priemonės veiklos sritis neviršijant 690 560</p>		
<p>4. Kaimo atnaujinimas ir plėtra</p> <p>Priemonei skirta parama – 256 mln. Lt</p>	<p>Remiami tik ne pelno viešieji projektai, turintys visuomeninės naudos: pastatų atnaujinimas; istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę vertę turinčių kaimo paveldo objektų ir kraštovaizdžio komponentų atnaujinimas ir</p>	<p>lki 690 560</p>	<p>lki 90 proc. LEADER metodu („iš apačios į viršų“), kai paraiškos teikiamos VVG)</p>	<p>Kaimo bendruomenės, vietos veiklos grupės, visuomeninės organizacijos, kiti kaimo vietovėje įsteigti ir (arba) joje veikiantys juridiniai asmenys, savival-</p>

<p>Support allocated for the measure: LTL 284 mio</p>	<p>Building and development of camping sites in rural areas (other than in forest areas)</p>	<p>Up to LTL 138 112 (for building camping sites)</p> <p>Applications for support under both measures below or equal to LTL 690 560 are eligible</p>		
<p>4. Village renewal and development</p> <p>Support allocated for the measure: LTL 256 mio</p>	<p>Supported are only non-for-profit public projects of general public benefit: renovation of buildings; renovation and preservation of rural heritage objects and landscape components with historic, ethnic/cultural and architectural value;</p>	<p>Up to LTL 690 560</p>	<p>Up to 90 per cent (according to the bottom-up principle, where applications are submitted to LAG)</p>	<p>Rural communities, Local Action Groups, public organisations, other legal persons, municipalities or their entities established and/or opera-</p>

	išsaugojimas; viešosios infrastruktūros sutvarkymas ar sukūrimas; tradicinių amatų technologijų puoselėjimas; sąlygų, reikalingų tradiciniams amatams reprezentuoti ir prekiauti amatų gaminiais, sudarymas		Iki 80 proc. planiniu metodu („iš viršaus į apačią“), kai paraiškos teikiamos NMA)	dybės ir jų institucijos
--	---	--	--	-----------------------------

Tarp trečiosios krypties išsiskiria ketvirtoji priemonė „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“, kuriai atiteks apie 73 proc. visų strategijos lėšų. Bus remiami viešojo pobūdžio ne pelno projektai, teikiantys visuomeninės naudos. Priemonės įgyvendinimas vyks dviem būdais: planiniu metodu („iš viršaus į apačią“), t. y. paraiškos bus teikiamos NMA teritoriniams skyriams ir LEADER metodu („iš apačios į viršų“). Pastaruoju atveju paraiškas vertins WG.

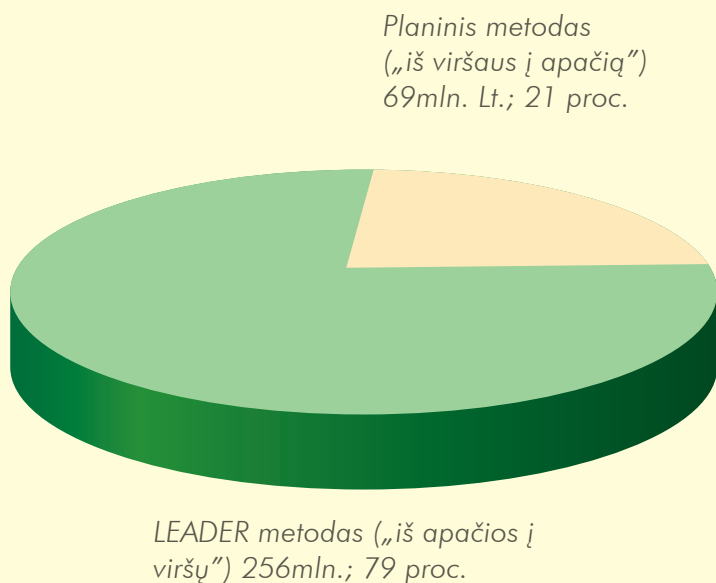
Pagal kitas trečios krypties priemones paraiškas bus galima teikti ir WG, ir NMA teritoriniams skyriams. Paraiškoms, kurios bus pateiktos WG ir atitiks WG parengtos vietos plėtros strategijos tikslus ir uždavinius, bus suteikiami prioritetiniai atrankos kriterijai.

	taking care of or creation of public infrastructure; upholding of traditional handicraft technologies; creation of conditions necessary for the representation of traditional handicrafts and trade in handicraft products.		Up to 80 per cent (according to the bottom-up principle, where applications are submitted to NPA)	ting in a rural area.
--	---	--	---	-----------------------

Among Axis III measures, measure “Upgrading and development of rural areas” can be distinguished – about 73 per cent of the total funds for the strategy will go for this particular measure. Non-for-profit projects of a public character that will produce public benefit will be supported. Implementation of the measure will be carried out in two ways, namely, by applying the plan-type method (from top down), i. e. applications will be submitted to the territorial units of the NPA, and according to the *LEADER* method. In the latter case, applications will be assessed by LAGs.

It will be possible to submit applications under other Axis III measures both to LAGs and territorial units of the NPA. Applications submitted to LAGs that will meet local development strategy goals and objectives will be graded according to priority selection criteria.

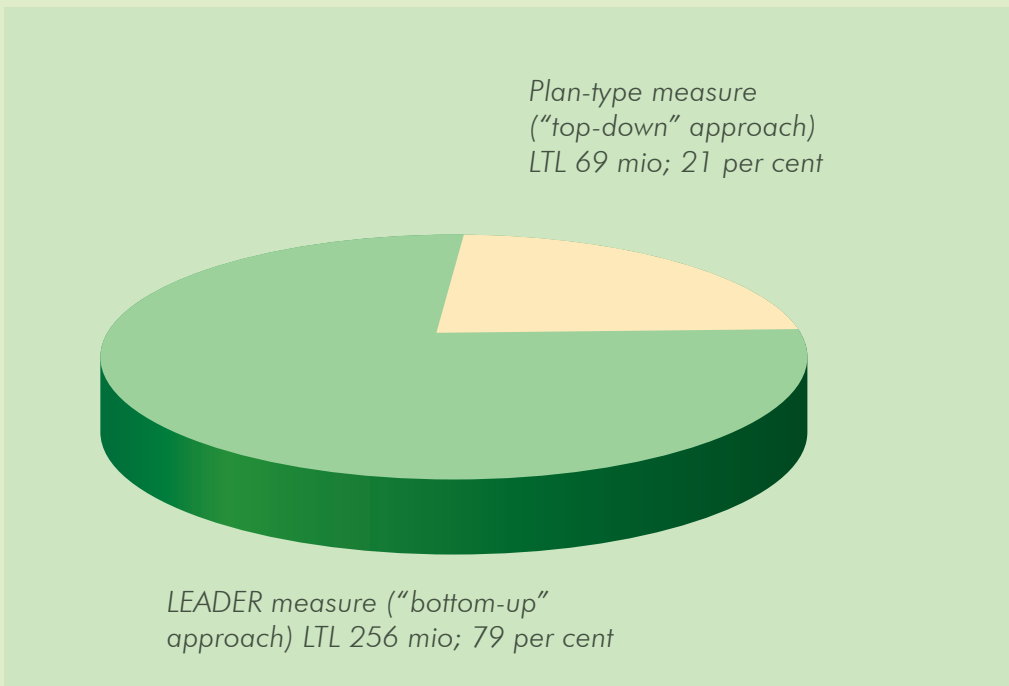
Priemonės „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“ lešų pasiskirstymas mln. Lt

KPP ketvirta kryptis skirta LEADER metodui įgyvendinti.

Šios krypties priemonės padės spręsti savivaldybių ir kaimo bendruomenių tarpusavio pasitikėjimo ir partnerystės ryšių, finansinių šaltinių vietos organizacijų veiklai remti, paraiškų rengimo ir projektų kūrimo patirties trūkumo, nepakankamo gebėjimo naudotis pažangiomis informacinėmis technologijomis problemas. Parama pagal šią kryptį bus teikiama VVG, turinčioms patvirtintą vietos plėtros strategiją.

**Measure “Village renewal and Development”:
allocation of funds, in LTL mio**

RDP Axis IV is meant for the implementation of *LEADER* method. Measures within this Axis will help to address problems in connection with mutual trust and partnership between municipalities and rural communities, financial resources to support the activities of local organisations, a lack of expertise in drafting applications and projects, insufficient ability to avail of advanced information technologies, etc. Support under Axis IV will be provided to LAGs with approved local development strategy.

KPP ketvirtos krypties priemonės

Priemonė	Remiamos veiklos sritys	Bendras paramos dydis (Lt)	Paramos intensyvumas	Galės kreiptis dėl paramos
1. Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas	Vietos plėtros strategijų, kurio- mis siekiama KPP 3 krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kai- mo ekonomikos įvairinimas“ tikslų, įgyvendi- nimas	438 415,150	100 proc.	WG
2. Tarpt- eritorinis ir tarptautinis bendradar- biavimas	Tarptertorinio ir tarptautinio bendradarbia- vimo projektai	14 398,176	100 proc.	WG
3. Parama WG veiklai, įgūdžiams įgyti ir pritaikyti	Vietos plėtros strategijų rengi- mas, mokymas; Parama vietos plėtros strategijų įgyvendinantiems	20 198,880 20 proc. paramos strategijos įgyvendinimui sumos	100 proc.	WG

RDP Axis IV measures

Measure	Supported areas of activities	Total amount of support (LTL)	Support intensity	Applicant for support
1. Local development strategy implementation	Implementation of local development strategies aiming at the objectives stated in RDP Axis III "The quality of life in rural areas and diversification of rural economy"	LTL 438 415,150	100 per cent	LAG
2. Interterritorial and transnational cooperation	Interterritorial and transnational cooperation projects	LTL 14 398,176	100 per cent	LAG
3. Support for LAG activities, for acquisition of skills and their application	Devising of local development strategies, relevant training; Support for training and consulting of persons involved	LTL 20 198,880 20 per cent of the amount for the strategy implementation	100 per cent	LAG

	asmenims mokyti, konsultuoti; Parama galimų vietos projektų vykdytojų, esančių VVG teritorijoje, aktyvumui skatinti			
--	--	--	--	--

2007–2013 m. laikotarpio *LEADER* programos tikslas – skatinti kaimo plėtrą vietos iniciatyvos ir partnerystės pagrindu. Tikslui pasiekti pasitelkiamos trys priemonės: „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ (toliau – strategija), šiai priemonei skiriama 93 proc. visų *LEADER* programos lėšų. Pareiškėjai, kaip ir anksčiau, yra VVG, kurios atitinka 2004–2006 m. reikalavimus, t. y. jų valdymo organai išlieka tie patys (ne mažiau kaip 50 proc. sudaro ne pelno organizacijos, iki 25 proc. – viešasis sektorius ir kiti 25 proc. – privatus sektorius), skiriasi tik strategijos temos. Strategijos šiuo laikotarpiu turi siekti KPP trečios krypties tikslų (gerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse ir įvairinti ekonomiką), tačiau jos gali numatyti ir papildomų priemonių (pavyzdžiui, „socialinės atskirties mažinimas kaimo vietovėse“ ir pan.)

Priemonės „Tarptertitorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas“ projektuose galės dalyvauti ne mažiau kaip dvi Lietuvoje veikiančios VVG (viena jų gavusi finansavimą strategijai įgyvendinti). Tarptautiniuose projektuose vienas iš partnerių turi būti iš kitos ES šalies.

Trečioji priemonė susideda iš kelių veiklos sričių – tai parama VVG rengiamoms strategijoms, vietos plėtros strategijų įgyvendinantiems asmenims mokyti, konsultuoti bei galimų vietos projektų teikėjų gebėjimams ugdyti, jų aktyvumui skatinti.

	in the local development strategy implementation; Support for animation within a LAG territory with a view to implementing local projects			
--	---	--	--	--

The goal of the *LEADER* programme for the period 2007–2013 is to enhance rural development based on local initiative and partnership. For the achievement of this goal, three measures will be resorted to: Local development strategy implementation (hereinafter the ‘strategy’); the allocation for this measure makes 93 per cent of the total funds under the *LEADER* programme. Applicants, as before, are LAGs that are eligible under the requirements for the period 2004–2006, i. e. their governing bodies’ structure remains the same (no less that 50 per cent are non-for-profit organisations, up to 25 per cent – the public sector and 25 per cent – the private sector), only their strategy themes are different. During this period, strategies must be aimed at the objectives under RDP Axis III (improvement of the quality of life in rural areas and diversification of rural economy), however, they may also envisage additional measures, such as decreasing of social exclusion, etc.

Measure “Interterritorial and transnational cooperation” projects will involve no less than two Lithuanian LAGs (one of them with funds obtained for strategy implementation). In transnational projects one of the partners must be from another EU member state.

The third measure includes several areas of activity: provision of support for strategies designed by LAGs, for training, consulting of individuals involved

Antra ir trečia priemonės bus įgyvendinamos nuo 2009 m. Projektus galės teikti VVG, gavusios finansavimą strategijai įgyvendinti.

2007–2013 metais LEADER metodui taikyti skirtas finansavimas geriausiai atspindi esminius skirtumus tarp LEADER+ ir LEADER metodo svarbos ir mastų. 2007–2013 metais LEADER metodui įgyvendinti skirti 6 proc. visų KPP finansavimo lėšų, tai sudaro 499 mln. litų (2004–2006 m. – 9,4 mln. Lt). Parama vienai VVG vietos plėtros strategijai įgyvendinti vidutiniškai sieks apie 8 mln. litų (2004–2006 m. – 0,5 mln. Lt). Didžiausias numatytas paramos dydis vienam projektui – apie 690 tūkst. litų (2004–2006 m. – 51,7 tūkst. Lt.). Pelno projektams bus kompensuojama 50 proc., ne pelno – 80 proc., kai kurias atvejais ir 90 proc. tinkamų finansuoti projekto išlaidų. VVG administravimo išlaidos įgyvendinant vietos plėtros strategijas galės sudaryti iki 20 proc. (2004–2006 m. – 15 proc.) įgyvendinimui skirtos paramos sumos. Mokėjimo institucijos funkcijos, 2004–2006 m. iš dalies priskirtos VVG, priklausys NMA.

Žemės ūkio ministerija kartu su NMA spręs, kurios iš pateiktų VVG vietos plėtros strategijų tinkamai parengtos ir galės gauti paramą. Išankstinį vietos plėtros strategijų vertinimą atliks NMA atrinkti ekspertai. Parama bus skiriama toms vietos plėtros strategijoms, kurioms vertinimo metu iš 100 galimų balų bus suteikiama ne mažiau kaip 70. Nesurinkusios reikiamo balų skaičiaus, VVG turės galimybę tobulinti vietos plėtros strategijas. Paraiškos vietos plėtros strategijoms įgyvendinti iš VVG priimamos tęstiniu būdu nuo 2007 m. gruodžio 17 d.

in local development strategy implementation and for skills acquisition and animation of those who can potentially be involved in the designing of local projects.

Implementation of the second and third measures will start in 2009. LAGs that will obtain financing for their strategy implementation will be eligible to submit their projects.

Financing allocated for the *LEADER* method in 2007–2013 best reflects the main differences between the significance and scale of *LEADER+* and *LEADER* method. The amount allocated for the implementation of the *LEADER* method in 2007–2013 accounts for 6 per cent of the entire RDP financing, making LTL 499 million (LTL 9.4 million in 2004–2006). Support for the implementation of a single LAG strategy will be LTL 8 million on average (LTL 0.5 million in 2004–2006). The largest amount of support envisaged for a single project is about LTL 690,000 (LTL 51.7 thousand in 2004–2006). The share of eligible project costs that will be compensated in case of for-profit and non-for-profit projects will be, respectively, 50 and 80 per cent (in some cases up to 90 per cent). Eligible LAG administration costs level will be up to 20 per cent (15 per cent in 2004–2006) of the support amount allocated for implementation. Paying authority functions that in 2004–2006 were partly attributed to LAGs will be the responsibility of the NPA.

The Ministry of Agriculture together with the NPA will decide which of the submitted LAG strategies are properly devised and are eligible for support. Preliminary assessment of local strategies will be performed by experts selected by the NPA. Support will be allocated for the local development strategies that will get a score no less than 70 out of maximum 100 points. LAGs that will fail to get the required score will have a possibility to improve their local development strategies. Applications for the implementation of local development strategies will be accepted from LAGs on a continuous basis starting from 17 December 2007.

PARAMOS DYDIS IR JOS SKIRSTYMO METODIKA 2007–2013 M.

Parama kiekvienai VG bus skiriama pagal Žemės ūkio ministerijos patvirtintą paramos skirstymo metodiką. Kadangi didžioji dauguma Lietuvos VG apima vienos savivaldybės teritoriją, parama buvo apskaičiuota pagal savivaldybių teritorijas.

Siekiant išvengti paramos masto ekonomikos neigiamos įtakos VG, atstovaujančioms mažiausią gyventojų skaičių (iki 15 tūkst.), taip pat subalansuoti paramos dydį, tenkanti strategijai įgyvendinti, tarp mažiausiai ir daugiausiai gyventojų turinčių VG ir patenkinti vietos gyventojų poreikius visose kaimo vietovėse nepriklausomai nuo jų dydžio, strategijai įgyvendinti skiriama parama, sudaryta iš vienodos bazinės paramos sumos ir likusios paramos sumos, diferencijuojamos pagal savivaldybės teritorijos gyventojų skaičių, vadovaujantis šiais principais:

- kiekvienai savivaldybei, nepriklausomai nuo jos gyventojų skaičiaus, nustatoma 3 mln. Lt bazinė paramos suma;
- likusi paramos suma diferencijuojama pagal savivaldybės gyventojų skaičių;
- skaičiavimams naudojamas kaupimo principas, t. y. už tam tikrą gyventojų skaičių savivaldybė, nepriklausomai nuo jos gyventojų skaičiaus, turės gauti tam tikrą paramos sumą;
- savivaldybėse, kurios Vyriausybės nutarimu priskirtos probleminėms teritorijoms, paramos dydis didinamas 3 proc.

LEVEL OF SUPPORT AND ITS ALLOCATION METHODOLOGY IN 2007–2013

Support for each LAG will be allocated based on support allocation methodology approved by the Ministry of Agriculture. The majority of Lithuanian LAGs cover a territory of a single municipality, therefore, support was calculated by municipal territories.

To avoid any adverse effect of the support economy of scale on LAGs with the lowest number of the population (up to 15,000) and to balance out the level of support for the implementation of strategies among LAGs with the smallest and the largest number of the population, also, to meet the demands of local people in all rural areas irrespective of their size, the support allocated for strategy implementation consists of an equal basic amount of support and the remaining amount of support, differentiated depending on the number of population in a relevant municipal territory, adhering to the following principles:

- basic amount of support established per each municipality, irrespective of the number of its population, is fixed at LTL 3 million;
- the remaining support amount is differentiated depending on the number of population in a relevant municipality;
- calculations are based on accrual principle, i. e., a certain number of the population entitles a municipality, irrespective of the number of its population, to a certain amount of the support;
- in case of municipalities that based on a relevant government resolution are classified as problematic regions, the amount of support is increased by 3 per cent.

**Paramos dydis vietos plėtros strategijoms įgyvendinti pagal
Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą
(pagal savivaldybes)**

Eil. Nr.	Savivaldybė	Gyventojų skaičius 2007 m. sausio 1 d.	Parama iš viso (mln. Lt)
1.	Birštono	5256	4,42
2.	Kazlų Rūdos	7413	5,00
3.	Druskininkų	8053	5,33
4.	Rietavo	10208	5,76
5.	Pagėgių	11577	6,13
6.	Širvintų r.	12259	6,31
7.	Zarasų r.	13128	6,54
8.	Kalvarijos	13490	6,64
9.	Elektrėnų	14221	6,84
10.	Ignalinos r.	14451	7,11
11.	Kupiškio r.	15282	7,10
12.	Utenos r.	15589	7,16
13.	Molėtų r.	16563	7,35
14.	Akmenės r.	16641	7,58
15.	Skuodo r.	16740	7,60
16.	Jonavos r.	17420	7,74
17.	Švenčionių r.	18469	7,94
18.	Ukmergės r.	18565	7,73
19.	Varėnos r.	18573	7,73
20.	Biržų r.	18753	7,77
21.	Joniškio r.	19530	8,15
22.	Plungės r.	20438	8,09
23.	Anykščių r.	20671	8,13
24.	Marijampolės	22050	8,40

The amount of support for the implementation of local development strategies under Lithuanian Rural Development Programme for 2007–2013 (by municipalities)

No.	Municipality	Number of the population as of 1 January 2007	Support in total, LTL mio
1.	Birštono	5256	4,42
2.	Kazlų Rūdos	7413	5,00
3.	Druskininkų	8053	5,33
4.	Rietavo	10208	5,76
5.	Pagėgių	11577	6,13
6.	Širvintų District	12259	6,31
7.	Zarasų District	13128	6,54
8.	Kalvarijos	13490	6,64
9.	Elektrėnų	14221	6,84
10.	Ignalinos District	14451	7,11
11.	Kupiškio District	15282	7,10
12.	Utenos District	15589	7,16
13.	Molėtų District	16563	7,35
14.	Akmenės District	16641	7,58
15.	Skuodo District	16740	7,60
16.	Jonavos District	17420	7,74
17.	Švenčionių District	18469	7,94
18.	Ukmergės District	18565	7,73
19.	Varėnos District	18573	7,73
20.	Biržų District	18753	7,77
21.	Joniškio District	19530	8,15
22.	Plungės District	20438	8,09
23.	Anykščių District	20671	8,13
24.	Marijampolės	22050	8,40

25.	Jurbarko r.	22258	8,69
26.	Tauragės r.	22998	8,58
27.	Prienų r.	23007	8,58
28.	Rokiškio r.	23759	8,98
29.	Kretingos r.	24378	8,82
30.	Šilalės r.	24488	8,83
31.	Mažeikių r.	24579	9,11
32.	Pasvalio r.	24724	8,87
33.	Trakų r.	24752	9,14
34.	Telšių r.	25057	8,91
35.	Lazdijų r.	25233	9,20
36.	Kaišiadorių r.	26536	9,11
37.	Pakruojo r.	27883	9,29
38.	Kelmės r.	28181	9,61
39.	Vilkaviškio r.	29138	9,46
40.	Raseinių r.	30032	9,58
41.	Radviliškio r.	30048	9,59
42.	Šakių r.	30249	9,61
43.	Šalčininkų r.	31294	10,05
44.	Alytaus r.	31420	9,77
45.	Šilutės r.	32327	9,89
46.	Kėdainių r.	32339	9,89
47.	Klaipėdos r.	33400	10,02
48.	Šiaulių r.	36745	10,36
49.	Panevėžio r.	43190	11,01
50.	Kauno r.	72212	13,94
51.	Vilniaus r.	94171	16,16
	Iš viso	1239738	433,66
	Rezervas		4,76

25.	Jurbarko District	22258	8,69
26.	Tauragės District	22998	8,58
27.	Prienų District	23007	8,58
28.	Rokiškio District	23759	8,98
29.	Kretingos District	24378	8,82
30.	Šilalės District	24488	8,83
31.	Mažeikių District	24579	9,11
32.	Pasvalio District	24724	8,87
33.	Trakų District	24752	9,14
34.	Telšių District	25057	8,91
35.	Lazdijų District	25233	9,20
36.	Kaišiadorių District	26536	9,11
37.	Pakruojo District	27883	9,29
38.	Kelmės District	28181	9,61
39.	Vilkaviškio District	29138	9,46
40.	Raseinių District	30032	9,58
41.	Radviliškio District	30048	9,59
42.	Šakių District	30249	9,61
43.	Šalčininkų District	31294	10,05
44.	Alytaus District	31420	9,77
45.	Šilutės District	32327	9,89
46.	Kėdainių District	32339	9,89
47.	Klaipėdos District	33400	10,02
48.	Šiaulių District	36745	10,36
49.	Panevėžio District	43190	11,01
50.	Kauno District	72212	13,94
51.	Vilniaus District	94171	16,16
	In total	1239738	433,66
	Reserve		4,76

LIETUVOS VIETOS VEIKLOS GRUPIŲ TINKLAS

2007 m. gruodžio mėn. aktyviausios Lietuvos VVG įkūrė VVG tinklą (toliau – tinklas), jų interesus atstovaujančią organizaciją. Steigiamojo susirinkimo metu 2007 m. gruodžio mėnesį narėmis tapo 23 VVG. Šiuo metu VVG tinklas apima 39 VVG iš 48. Netrukus Lietuvos VVG tinklas ketina prisijungti prie ES VVG tinklo, atstovaujančio visų ES šalių narių VVG.

Pagrindinės Lietuvos VVG tinklo veiklos sritys yra šios:

- atstovauti ir ginti tinklo narių interesus;
- bendradarbiauti su šalies, ES institucijomis;
- užtikrinti veiksmingą bendradarbiavimą tarp Lietuvos VVG, Europos Sąjungos bei tarptautinių organizacijų ir institucijų;
- dalyvauti Lietuvos ir Europos Sąjungos teisės aktų, galinčių turėti įtakos tinklo narių veiklai, rengimo procese;
- kaupti visiems tinklo nariams reikalingą informaciją, ją apdoroti ir platinti tinklo narių tarpe;
- konsultuoti;
- rengti parodas, konferencijas, seminarus programiniams, dalykiniais ir organizaciniais klausimais aptarti.

VVG tinklo pirmininkė – Rasa Birutytė, Joniškio rajono partnerystės vietos veiklos grupės projekto administratorė.

LITHUANIAN LOCAL ACTION GROUPS NETWORK

In December 2007, the most active Lithuanian LAGs established their LAG Network, an organisation that represents LAGs interests. At the founding meeting that took place in December 2007, 23 LAGs joined it as its members. Today the LAG Network includes 39 LAGs out of the existing 48. In its nearest plans Lithuanian LAG Network intends to join the EU LAG Network that represents LAGs in all the EU member states.

Lithuanian LAG Network main activities are as follows:

- representation and defending of the interests of the Network members;
- cooperation with national and the EU institutions;
- ensuring efficient cooperation between Lithuanian LAGs, the European Union and international organisations and institutions;
- participation in the process of drafting Lithuanian and the European Union legal acts that may have an impact on the activities of the Network members;
- accumulation of information required for all members of the Network, processing of such information and its dissemination among members of the Network;
- consultancy;
- arrangement of expos, conferences and seminars for discussing programme-type, practical and organisational issues.

LAG Network Chairperson is Rasa Birutytė, Project Administrator of Joniškis District Partnership LAG.

INFORMACIJA APIE *LEADER* ĮGYVENDINIMĄ LIETUVOJE IR EUROPOS SĄJUNGOJE

Informacija apie *LEADER* įgyvendinimą Lietuvoje, Lietuvos VVG ir jų veiklą skelbiama interneto tinklalapyje www.leaderplus.lt

Informacija apie *LEADER* įgyvendinimą ES šalyse, ES VVG veiklą ir projektus, gerą patirtį, įvairius renginius skelbiama interneto tinklalapyje http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/index_lt.htm.

Taip pat šioje svetainėje galima rasti naudingų dokumentų, leidinių, kontaktų, reikalingų bendradarbiavimui užmegzti.

INFORMATION ON *LEADER* IMPLEMENTATION IN LITHUANIA AND IN THE EUROPEAN UNION

Information on *LEADER* implementation in Lithuania, on Lithuanian LAGs and their activities is available on the Internet at www.leaderplus.lt

Information on *LEADER* implementation in the EU countries, on LAG activities and projects as well as good practice and various events is available on the Internet at http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/index_lt.htm.

Also, at this website one can find useful documents, publications and contacts necessary for establishing cooperation contacts.

KONTAKTAI DĖL *LEADER* ĮGYVENDINIMO

Žemės ūkio ministerijos

Kaimo plėtros departamento

Direktorė Jurgita Stakėnienė

Tel. (8 ~ 5) 239 84 20,

el. p. jurgitas@zum.lt

Kaimo plėtros departamento

Alternatyviosios veiklos

priemonių koordinavimo skyriaus

Vedėja Kristina Skebaitė

Tel. (8 ~ 5) 239 84 71,

el. p. kristinas@zum.lt

Kaimo plėtros departamento

Alternatyviosios veiklos

priemonių koordinavimo skyriaus

Vyr. specialistė Jolanta Vaičiūnienė

Tel. (8 ~ 5) 239 84 14,

el. p. jolantav@zum.lt

Kaimo plėtros departamento

Alternatyviosios veiklos priemonių koordinavimo skyriaus

Vyr. specialistė Ilona Sadovskaitė

Tel. (8 ~ 5) 239 84 16,

el.p. ilonas@zum.lt

CONTACT POINTS FOR *LEADER* IMPLEMENTATION

Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania

Rural Development Department

Jurgita Stakėnienė, Director

Tel.: (8 ~ 5) 239 84 20,

e-mail: jurgitas@zum.lt

Rural Development Department

Alternative Activity Measures Coordination Unit

Kristina Skebaitė,

Head of Unit

Tel.: (8 ~ 5) 239 84 71,

e-mail: kristinas@zum.lt

Rural Development Department

Alternative Activity Measures Coordination Unit

Jolanta Vaičiūnienė,

Chief Specialist

Tel.: (8 ~ 5) 239 84 14,

e-mail: jolantav@zum.lt

Rural Development Department

Alternative Activity Measures Coordination Unit

Ilona Sadovskaitė, Chief Specialist

Tel.: (8 ~ 5) 239 84 16,

e-mail: ilonas@zum.lt

**Programos „Leader“ ir žemdirbių
mokymo metodikos centro**

Direktorė Lina Gumbrevičienė

Tel. (8 ~ 5) 239 13 50,

el. p. linag@zum.lt

„Leader“ grupės vadovė

Jūratė Spruntulienė

Tel. (8 ~ 5) 239 13 56,

el. p. jurates@zum.lt

„Leader“ grupės vyr. specialistė

Vida Jonušaitytė-Damijonaitienė

Tel. (8 ~ 5) 239 13 55,

el. p. vida@zum.lt

„Leader“ grupės

vyresn. specialistas Marius Kairys

Tel. (8 ~ 5) 239 13 59,

el. p. marius@zum.lt

Vietos veiklos grupių tinklas

Pirmininkė Rasa Birutyte

Tel.: (8 ~ 618) 347 67,

el. paštas rasa.birutyte@joniskis.lt

**Centre for LEADER Programme
and Agricultural Training Methodology**

Lina Gumbrevičienė, Director

Tel.: (8 ~ 5) 239 13 50,

e-mail: linag@zum.lt

Jūratė Spruntulienė,

LEADER Group Manager

Tel.: (8 ~ 5) 239 13 56,

e-mail: jurates@zum.lt

Vida Jonušaitytė-Damijonaitienė,

LEADER Group Chief Specialist

Tel.: (8 ~ 5) 239 13 55,

e-mail: vida@zum.lt

Marius Kairys,

LEADER Group Senior Specialist

Tel.: (8 ~ 5) 239 13 59,

e-mail: marius@zum.lt

Local Action Group Network

Rasa Birutytė, Chairperson

Tel.: (8 ~ 618) 347 67,

e-mail: rasa.birutyte@joniskis.lt

**Nacionalinės mokėjimo agentūros
prie Žemės ūkio ministerijos**

Kaimo plėtros programų departamento

Kaimo vystymo programų skyriaus

Vedėja Diana Visockaitė

Tel. (8 ~ 5) 252 67 42,

el. p. diana.visockaite@nma.lt

Finansų ir apskaitos departamento

Mokėjimo prašymų skyriaus

Vyr. specialistė Daiva Juršėnienė

Tel. (8 ~ 5) 252 68 51,

el. p. daiva.jurseniene@nma.lt

Kontrolės departamento

Metodikų rengimo ir mokymo skyriaus

Vyr. specialistė Agnė Vičkačkaitė

Tel. (8 ~ 5) 252 68 37,

el. p. agne.vickackaite@nma.lt

**National Paying Agency
under the Ministry of Agriculture**

Rural Development Programme Department,
Rural Development Programme Unit
Diana Visockaitė, Head of Unit
Tel.: (8 ~ 5) 252 67 42,
e-mail: diana.visockaite@nma.lt

Finance and Accounting Department,
Request for Payments Unit
Daiva Juršėnienė, Chief Specialist
Tel.: (8 ~ 5) 252 68 51,
e-mail: daiva.jurseniene@nma.lt

Control Department, Methodology
Development and Training Unit
Agnė Vičkačkaitė, Chief Specialist
Tel.: (8 ~ 5) 252 68 37,
e-mail: agne.vickackaite@nma.lt

**Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos
Kontrolės departamento teritorinių skyrių adresai ir telefonai**

Teritorinis skyrius	Adresas	Telefonas
Alytaus skyrius	Tvirtovės g. 1/Naujoji g. 2, LT-62116 Alytus	(8 315) 567 97
Kauno skyrius	Donelaičio g. 33, LT-44240 Kaunas	(8 37) 308 550
Klaipėdos skyrius	Taikos pr. 28, LT-91220 Klaipėda	(8 46) 431 400
Marijampolės skyrius	Gamyklų g.1, LT-68300 Marijampolė	(8 343) 979 50
Panevėžio skyrius	Anykščių g. 4, LT-35171 Panevėžys	(8 45) 502 270
Šiaulių skyrius	Dvaro g. 78, LT- 76298 Šiauliai	(8 41) 596 129
Tauragės skyrius	Prezidento g. 7, LT-72258 Tauragė	(8 446) 201 20
Telšių skyrius	Pramonės g. 5, LT-87333 Telšiai	(8 444) 770 50
Utenos skyrius	Basanavičiaus g. 126, LT-28214 Utena	(8 389) 640 80
Vilniaus skyrius	S. Dariaus ir S. Girėno g. 40, LT-02189 Vilnius	(8 5) 264 94 88

**Addresses and telephone numbers of territorial units of the
Control Department of the National Paying Agency under the
Ministry of Agriculture**

Territorial Unit	Address	Telephone number
Alytus Unit	Tvirtovės g. 1/Naujoji g. 2, LT-62116 Alytus	(8 315) 567 97
Kaunas Unit	Donelaičio g. 33, LT-44240 Kaunas	(8 37) 308 550
Klaipėda Unit	Taikos pr. 28, LT-91220 Klaipėda	(8 46) 431 400
Marijampolė Unit	Gamyklų g. 1, LT-68300 Marijampolė	(8 343) 979 50
Panevėžys Unit	Anykščių g. 4, LT-35171 Panevėžys	(8 45) 502 270
Šiauliai Unit	Dvaro g. 78, LT-76298 Šiauliai	(8 41) 596 129
Tauragė Unit	Prezidento g. 7, LT-72258 Tauragė	(8 446) 201 20
Telšiai Unit	Pramonės g. 5, LT-87333 Telšiai	(8 444) 770 50
Utena Unit	Basanavičiaus g. 126, LT-28214 Utena	(8 389) 640 80
Vilnius Unit	S. Darius ir S. Girėno g. 40, LT-02189 Vilnius	(8 5) 264 94 88

LIETUVOS VIETOS VEIKLOS GRUPIŲ KONTAKTAI

1. Akmenės rajono vietos veiklos grupė

L. Petravičiaus a. 2,
LT-85132 Naujoji Akmenė
Tel. (8 ~ 686) 307 76,
el. p. algirdas.b@akmene.lt

2. Anykščių vietos veiklos grupė

Skiemonys, LT-29223 Anykščių r.
Tel. (8 ~ 381) 580 74,
el. p. skiemonys@bendruomenes.lt

3. Asociacija Kaišiadorių rajono vietos veiklos grupė

Bažnyčios g. 4, LT- 56121 Kaišiadorys
Tel. (8 ~ 346) 20477,
el. p. janina.augustinaviciene@kaiiadorys.lt

4. Aukštaitijos bendruomenių asociacijos vietos veiklos grupė

Aukštakalnio g. 20, LT-28177 Utena
Tel. (8 ~ 620) 322 06,
el. p. urbfster@gmail.com

LITHUANIAN LOCAL ACTION GROUPS, CONTACT POINTS

1. Akmenė District LAG

L. Petravičiaus a. 2,
LT-85132 Naujoji Akmenė
Tel.: (8 ~ 686) 307 76,
e-mail: algirdas.b@akmene.lt

2. Anykščiai LAG

Skiemonys, LT-29223 Anykščių r.
Tel. : (8 ~ 381) 580 74,
e-mail: skiemonys@bendruomenes.lt

3. Association Kaišiadorys District LAG

Bažnyčios g. 4, LT- 56121 Kaišiadorys
Tel.: (8 ~ 346) 20477,
e-mail: janina.augustinaviciene@kaišiadorys.lt

4. Aukštaitija Communities Association LAG

Aukštakalnio g. 20, LT-28177 Utena
Tel.: (8 ~ 620) 322 06,
e-mail: urbfster@gmail.com

5. Birštono VVG

Birštono g. 14, Birštono vienkiemio k.,
Birštono sen., Birštono sav.
Tel. (8 ~ 319) 45185,
el.p. neringa@pvcentras.lt,
seniunas@birstonas.lt

6. Biržų vietos veiklos grupė

Maironio g. 4, LT-41145 Biržai
Tel. (8 ~ 450) 43 138,
el. p. steponas.staskevicius@birzai.lt

7. Dzūkijos kaimo plėtros partnerių asociacija (Dzūkijos VVG)

Vilniaus g. 1, LT-67106 Lazdijai
Tel. (8 ~ 318) 66100 , (8 ~ 675) 43104,
el. p. edgaras@lazdijai.lt

8. Elektrėnų savivaldybės vietos veiklos grupė

Elektrinės g.8, Elektrėnai LT-26108
Tel. (8 ~ 685) 09965, (8 ~ 528) 58035,
el.p. alex@elektrenai.lt

9. Ignalinos rajono VVG

Ateities g. 23, LT-30121 Ignalina
Tel. (8 ~ 386) 52 146,
el. p. vvg@ignalina.lt

5. Birštonas LAG

Birštono g. 14, Birštono vienkiemio k.,

Birštono sen., Birštono sav.

Tel.: (8 ~ 319) 45185,

el.p. neringa@pvcentras.lt,

seniunas@birstonas.lt

6. Biržai LAG

Maironio g. 4, LT-41145 Biržai

Tel.: (8 ~ 450) 43 138,

e-mail: steponas.staskevicius@birzai.lt

7. Dzūkija Rural Development Partners Association (Dzūkija LAG)

Vilniaus g. 1, LT-67106 Lazdijai

Tel.: (8 ~ 318) 66100 , (8 ~ 675) 43104,

e-mail: edgaras@lazdijai.lt

8. Elektrėnai Municipality LAG

Elektrinės g.8, Elektrėnai LT-26108

Tel.: (8 ~ 685) 09965, (8 ~ 528) 58035,

el.p. alex@elektrenai.lt

9. Ignalina District LAG

Ateities g. 23, LT-30121 Ignalina

Tel.: (8 ~ 386) 52 146,

e-mail: vvg@ignalina.lt

10. Jonavos rajono vietos veiklos grupė

Žeimių g. 13, LT-55158 Jonava

Tel. (8 ~ 349) 512 52,

el. p. jonava@bendruomenes.lt

11. Joniškio rajono partnerystės vietos veiklos grupė

Livonijos g. 4, LT-84124 Joniškis

Tel. (8 ~ 618) 347 67, (8 ~ 610) 27012,

el. p. rasa.birutyte@joniskis.lt

12. Kalvarijos vietos veiklos grupė

Ugniagesių g. 12-3, LT- 69206 Kalvarija

Tel. (8 ~ 699) 10068,

el. p. valdas.aleknavicius@gmail.com

13. Kauno rajono vietos veiklos grupė

Savanorių pr. 371, LT-3000 Kaunas

Tel. (8 ~ 687) 311 88,

el. p. vytazuba@takas.lt

14. Kėdainių rajono vietos veiklos grupė

J. Basanavičiaus g. 36, LT-57288 Kėdainiai

Tel. (8 ~ 614) 22659,

el. p. kristina.kemesiene@kedainiai.lt

10. Jonava District LAG

Žeimių g. 13, LT-55158 Jonava
Tel.: (8 ~ 349) 512 52,
e-mail: jonava@bendruomenes.lt

11. Joniškis District Partnership LAG

Livonijos g. 4, LT-84124 Joniškis
Tel.: (8 ~ 618) 347 67, (8 ~ 610) 27012,
e-mail: rasa.birutyte@joniskis.lt

12. Kalvarija LAG

Ugniagesių g. 12-3, LT- 69206 Kalvarija
Tel.: (8 ~ 699) 10068,
e-mail: valdas.aleknavicius@gmail.com

13. Kaunas District LAG

Savanorių pr. 371, LT-3000 Kaunas
Tel.: (8 ~ 687) 311 88,
e-mail: vytazuba@takas.lt

14. Kėdainiai District LAG

J. Basanavičiaus g. 36, LT-57288 Kėdainiai
Tel.: (8 ~ 614) 22659,
e-mail: kristina.kemesiene@kedainiai.lt

15. Kelmės krašto vietos veiklos grupė

Budraičių k., LT-86462 Kelmės r.

Tel. (8 ~ 610) 03860,

el. p. daliakelme@gmail.com

16. Kretingos rajono kaimo plėtros asociacija

Imbarės k., Imbarės sen., LT-97319 Kretingos r.

Tel. (8 ~ 445) 76 231,

el. p. vvg@kretinga.lt

17. Kupiškio rajono vietos veiklos grupė

L. Stuokos - Gucevičiaus a. 14, LT-40130 Kupiškis

Tel. (8 ~ 656) 65584,

(8 ~ 459) 46357,

el. p. neringa.antasava@gmail.com

18. Marijampolės vietos veiklos grupė

Bažnyčios g. 19, LT-68298, Marijampolė

Tel. (8 ~ 610) 09026,

(8 ~ 656) 73500,

el. p. sstanynas@gmail.com

19. Molėtų rajono vietos veiklos grupė

„Keisdamiesi keičiame“

Vilniaus g. 44, LT-33140 Molėtai

Tel. (8 ~ 383) 51187,

el. p. moletuvvg@gmail.com

15. Kelmė Region LAG

Budraičių k., LT-86462 Kelmės r.

Tel.: (8 ~ 610) 03860,

e-mail: daliakelme@gmail.com

16. Kretinga District Rural Development Association

Imbarės k., Imbarės sen., LT-97319 Kretingos r.

Tel.: (8 ~ 445) 76 231,

e-mail: vvg@kretinga.lt

17. Kupiškis District LAG

L. Stuokos - Gucevičiaus a. 14, LT-40130 Kupiškis

Tel.: (8 ~ 656) 65584,

(8 ~ 459) 46357,

e-mail: neringa.antasava@gmail.com

18. Marijampolė LAG

Bažnyčios g. 19, LT-68298, Marijampolė

Tel.: (8 ~ 610) 09026,

(8 ~ 656) 73500,

e-mail: sstanynas@gmail.com

19. "Keisdamiesi Keičiame", Molėtai District LAG

Vilniaus g. 44, LT-33140 Molėtai

Tel.: (8 ~ 383) 51187,

e-mail: moletuvvg@gmail.com

20. Panevėžio rajono vietos veiklos grupė

Topolių al. 17, LT-35169 Panevėžys

Tel. (8 ~ 455) 829 54,

el. p. euglu@panrs.lt

21. Pasvalio vietos veiklos grupė

Biržų g. 14 B, LT-39145 Pasvalys

Tel. (8 ~ 618) 483 60,

el. p. pasvalys@pvic.ot.lt

22. Plungės rajono savivaldybės vietos veiklos grupė

Gardų a. 9, Žemaičių Kalvarija

LT-90443 Plungės r.

Tel. (8 ~ 448) 73 145,

(8 ~ 612) 454 69

el. p. jurate@plunge.lt

23. Prienų rajono vietos veiklos grupė

Šilavoto k., Prienų raj.

Tel. (8 ~ 682) 10408,

el. p. auskaz@gmail.com

24. Raseinių krašto bendrija

Kudirkos g. 5, LT-60150 Raseiniai

Tel. (8 ~ 615) 31960,

(8 ~ 699) 944 60,

el. p. loreta.sirvidiene@raseiniai.lt

20. Panevėžys District LAG

Topolių al. 17, LT-35169 Panevėžys

Tel.: (8 ~ 455) 829 54,

e-mail: euglu@panrs.lt

21. Pasvalys LAG

Biržų g. 14 B, LT-39145 Pasvalys

Tel.: (8 ~ 618) 483 60,

e-mail: pasvalys@pvic.ot.lt

22. Plungė District Municipality LAG

Gardų a. 9, Žemaičių Kalvarija

LT-90443 Plungės r.

Tel.: (8 ~ 448) 73 145,

(8 ~ 612) 454 69

e-mail: jurate@plunge.lt

23. Prienai District LAG

Šilavoto k., Prienų raj.

Tel.: (8 ~ 682) 10408,

e-mail: auskaz@gmail.com

24. Raseiniai Region Community

Kudirkos g. 5, LT-60150 Raseiniai

Tel.: (8 ~ 615) 31960,

(8 ~ 699) 944 60,

e-mail: loreta.sirvidiene@raseiniai.lt

25. Rokiškio rajono vietos veiklos grupė

Respublikos g. 94, LT-42136 Rokiškis

Tel. (8 ~ 615) 11201,

el.p. papartis@juodupe.lt

26. Skuodo rajono vietos veiklos grupė

Vilniaus g. 13, LT-98112 Skuodas

Tel. (8 ~ 440) 43 217,

(8 ~ 620) 93 055.

el. p. vilijav@micro.lt

27. Suvalkijos krašto vietos veiklos grupė

J. Basanavičiaus a. 7,

LT-70101 Vilkaviškis

Tel. (8 ~ 615) 759 07,

el. p. l.kruzinauskiene@vilkaviskis.lt

28. Sūduvos vietos veiklos grupė

Bagotosios g. 4-4,

LT-69368 Antanavas,

Kazlų Rūdos sav.

Tel. (8 ~ 611) 214 53,

el. p. reda@krb.lt

29. Šakių vietos veiklos grupė

Valiulių k., Šakių raj.

Tel. (8 ~ 345) 607 51,

el. p. elvydas@is.lt

25. Rokiškis District LAG

Respublikos g. 94, LT-42136 Rokiškis

Tel.: (8 ~ 615) 11201,

el.p. papartis@juodupe.lt

26. Skuodas District LAG

Vilniaus g. 13, LT-98112 Skuodas

Tel.: (8 ~ 440) 43 217,

(8 ~ 620) 93 055.

e-mail: vilijav@micro.lt

27. Suvalkija Region LAG

J. Basanavičiaus a. 7,

LT-70101 Vilkaviškis

Tel.: (8 ~ 615) 759 07,

e-mail: l.kruzinauskiene@vilkaviskis.lt

28. Sūduva LAG

Bagotosios g. 4-4,

LT-69368 Antanavas,

Kazlų Rūdos sav.

Tel.: (8 ~ 611) 214 53,

e-mail: reda@krb.lt

29. Šakiai LAG

Valiulių k., Šakių raj.

Tel.: (8 ~ 345) 607 51,

e-mail: elvydas@is.lt

30. Šalčininkų vietos veiklos grupė

Vilniaus g. 49, LT-17116 Šalčininkai

Tel. (8 ~ 380) 301 56,

el. p. vvg@salcininkai.lt

31. Šiaulių rajono vietos veiklos grupė

Vilniaus g. 263, Šiauliai,

LT-76337 Šiaulių r. savivaldybė

Tel. (8 ~ 41) 596 668,

el. p. irenab@siauliai-r.sav.lt

32. Šiaurės vakarų Lietuvos vietos veiklos grupė

Laisvės g. 39, LT-89222 Mažeikiai

Tel. (8 ~ 618) 72745 ,

el. p. svlvvg@info.lt

33. Šilalės rajono vietos veiklos grupė

Basanavičiaus g. 2,

LT-75138 Šilalė

Tel. (8 ~ 449) 76117,

(8 ~ 682) 38892,

el. p. mero.patareja@silale.lt

34. Šilutės vietos veiklos grupė.

Asociacija „Lamatos žemė“

Rusnės g. 6, LT-99185 Šilutė

Tel. (8 ~ 676) 30950,

el. p. egrincinaitiene@gmail.com

30. Šalčininkai LAG

Vilniaus g. 49, LT-17116 Šalčininkai

Tel.: (8 ~ 380) 301 56,

e-mail: vvg@salcininkai.lt

31. Šiauliai District LAG

Vilniaus g. 263, Šiauliai,

LT-76337 Šiaulių r. savivaldybė

Tel.: (8 ~ 41) 596 668,

e-mail: irenab@siauliai-r.sav.lt

32. North-Western Lithuania LAG

Laisvės g. 39, LT-89222 Mažeikiai

Tel.: (8 ~ 618) 72745 ,

e-mail: svlvvg@info.lt

33. Šilalė District LAG

Basanavičiaus g. 2,

LT-75138 Šilalė

Tel.: (8 ~ 449) 76117,

(8 ~ 682) 38892,

e-mail: mero.patareja@silale.lt

34. Association "Lamatos Žemė", Šilutė LAG.

Rusnės g. 6, LT-99185 Šilutė

Tel.: (8 ~ 676) 30950,

e-mail: egrincinaitiene@gmail.com

35. Širvintų rajono vietos veiklos grupė

Vilniaus g. 61, LT-19120 Širvintos

Tel. (8 ~ 382) 302 81,

el. p. v.janaviciene@sirvintos.lt

36. Tauragės rajono vietos veiklos grupė

Respublikos g. 2, LT-72255 Tauragė

Tel. (8 ~ 682) 255 86,

el. p. nijoletireviciene@delfi.lt

37. Telšių rajono vietos veiklos grupė

Sedos g. 34 a, LT-87101 Telšiai

Tel. (8 ~ 610) 243 03,

el. p. v.barsteiga@lku.lt

38. Trakų krašto vietos veiklos grupė

Sodų g. 6, Senieji Trakai,

LT-21146 Trakų r. sav.

Tel. (8 ~ 528) 583 09,

el. p. a.kazakeviciute@trakai.lt

39. Visuomeninė organizacija

„Ukmergės rajono vietos veiklos grupė“

Pilies g. 6-2, LT-20114 Ukmergė

Tel. (8 ~ 614) 70153,

el. p. vvg@ukmerge.lt

35. Širvintos District LAG

Vilniaus g. 61, LT-19120 Širvintos

Tel.: (8 ~ 382) 302 81,

e-mail: v.janaviciene@sirvintos.lt

36. Tauragė District LAG

Respublikos g. 2, LT-72255 Tauragė

Tel.: (8 ~ 682) 255 86,

e-mail: nijoletireviciene@delfi.lt

37. Telšiai District LAG

Sedos g. 34 a, LT-87101 Telšiai

Tel.: (8 ~ 610) 243 03,

e-mail: v.barsteiga@lku.lt

38. Trakai Region LAG

Sodų g. 6, Senieji Trakai,

LT-21146 Trakų r. sav.

Tel.: (8 ~ 528) 583 09,

e-mail: a.kazakeviciute@trakai.lt

39. Ukmergė District LAG, public organisation

Pilies g. 6-2, LT-20114 Ukmergė

Tel.: (8 ~ 614) 70153,

e-mail: vvg@ukmerge.lt

40. Vietos veiklos grupė „Pajūrio iniciatyvos“

Oginskių g. 8, LT-90316 Rietavo sav.

Tel. (8 ~ 448) 681 04,

el. p. l.dockeviciene@rietavas.lt

41. Vietos veiklos grupė „Pagėgių kraštas“

Vilkyškių mstl., 99254, Pagėgių sav.

Tel. (8 ~ 441) 70415,

el.p. pagegiukrastas@gmail.com

42. Vietos veiklos grupė

„Pakruojo rajono partnerystė“

Kęstučio g. 4, LT-83152 Pakruojis

Tel. (8 ~ 421) 690 88,

el. p. pakruojis@lsa.lt

43. Vietos veiklos grupė „Nemunas“

Nemuno g. 54, Smalininkai,

LT-74221, Jurbarko raj.

Tel. (8 ~ 650) 11 349,

el. p. egidijus@nemunovg.lt

44. Vietos veiklos grupė „Radviliškio lyderis“

Skėmiai, LT-82028 Radviliškio r.

Tel. (8 ~ 422) 451 35,

el. p. skemiai@radviliskis.lt

40. "Pajūrio Iniciatyvos" LAG

Oginskių g. 8, LT-90316 Rietavo sav.

Tel.: (8 ~ 448) 681 04,

e-mail: l.dockeviciene@rietavas.lt

41. "Pagėgių Kraštas" LAG

Vilkyškių mstl., 99254, Pagėgių sav.

Tel.: (8 ~ 441) 70415,

e-mail: pagegiukrastas@gmail.com

42. Pakruojis District Partnership LAG

Kęstučio g. 4,

LT-83152 Pakruojis

Tel.: (8 ~ 421) 690 88,

e-mail: pakruojis@lsa.lt

43. "Nemunas" LAG

Nemuno g. 54, Smalininkai,

LT-74221, Jurbarko raj.

Tel.: (8 ~ 650) 11 349,

e-mail: egidijus@nemunovg.lt

44. "Radviliškio Lyderis" LAG

Skėmiai, LT-82028 Radviliškio r.

Tel.: (8 ~ 422) 451 35,

e-mail: skemiai@radviliskis.lt

45. Vietos veiklos grupė „Švenčionių partnerystė“

Vilniaus g. 19, LT-18116 Švenčionys

Tel. (8 ~ 387) 66372,

el. p. svencioniuvg@gmail.com

46. Vietos veiklos grupė „Pajūrio kraštas“

Klaipėdos g. 2, LT-96130,

Gargždai, Klaipėdos r.

Tel. (8 ~ 612) 46686,

el.p. pajurio.krastas@gmail.com

47. Vilniaus rajono vietos veiklos grupė

Rinktinės g. 50, LT-091318 Vilnius

Tel. (8 ~ 5) 235 33 86,

el. p. jankauskiene.violeta@yahoo.com

48. Zarasų sav. VVG

Štadvilių k., LT-32103 Zarasų raj.

Tel. (8 ~ 687) 58562,

el. p. stadviliai@gmail.com

45. "Švenčionys Partnership" LAG

Vilniaus g. 19, LT-18116 Švenčionys

Tel.: (8 ~ 387) 66372,

e-mail: svencioniuvg@gmail.com

46. "Pajūrio Kraštas" LAG

Klaipėdos g. 2, LT-96130,

Gargždai, Klaipėdos r.

Tel.: (8 ~ 612) 46686,

e-mail: pajurio.krastas@gmail.com

47. Vilnius District LAG

Rinktinės g. 50, LT-091318 Vilnius

Tel.: (8 ~ 5) 235 33 86,

e-mail: jankauskiene.violeta@yahoo.com

48. Zarasai Municipality LAG

Štadvilių k., LT-32103 Zarasų raj.

Tel.: (8 ~ 687) 58562,

e-mail: stadviliai@gmail.com

Viršelio nuotrauka N. Ribokaitės
Leidinyje panaudotos N. Ribokaitės, Joniškio WVG,
WVG „Švenčionių partnerystė“, Pagėgių ir Jurbarko WVG „Nemunas“,
Ukmergės WVG, Kelmės krašto WVG, WVG „Pajūrio iniciatyvos“ pateiktos nuotraukos.

Leidinį rengė:
Programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras
Gedimino pr. 19, LT-01103 Vilnius
El. paštas linag@zum.lt
Interneto svetainė www.zum.lt/mmc
Tel. (8 ~ 5) 239 1350
Faks. (8 ~ 5) 212 0054

